

Gedepriveerd en geprotesteerd?

*Een onderzoek naar de invloed van relatieve en absolute
deprivatie op onconventionele politieke participatie en
de mogelijk verklarende rol van politieke interesse*

Bachelorwerkstuk Sociologie

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Student: Janna van der Lei
S4355741
j.van.der.lei@student.rug.nl

Begeleider: dr. W. Kiekens
w.j.kiekens@rug.nl
Tweede lezer: dr. J. Nieuwenhuis
j.g.nieuwenhuis.nl

Cursusjaar: 2024/2025

Datum: 4 juni 2025

Abstract

In dit onderzoek is gekeken naar de invloed van relatieve en absolute deprivatie op onconventionele politieke participatie, met een focus op het meedoen aan protesten of demonstraties. De aanleiding voor dit onderzoek is de stijging van dergelijke vormen van politieke participatie in Nederland en de groeiende kloof tussen arm en rijk. Dit roept de vraag op wie besluit om in actie te komen en waarom sommigen dit wel doen en anderen niet. De centrale onderzoeksvraag luidt: *In hoeverre spelen relatieve en absolute deprivatie een rol in het verklaren van politieke participatie? En speelt politieke interesse hierin een verklarende rol?* Het doel van dit onderzoek is om beter te begrijpen of achterstelling leidt tot deelname aan onconventionele vormen van politieke participatie en of politieke interesse hierin een mogelijk verklarende rol speelt. Hiermee draagt dit onderzoek bij aan het ontwikkelen van handvatten voor beleidsmakers om effectief te reageren op maatschappelijke onvrede. Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van de data uit de Dutch Parliamentary Election Study 2021 (N = 3031). De respondenten in dit onderzoek zijn voornamelijk bevraagd via online enquêtes. Uit de resultaten blijkt dat absolute en relatieve deprivatie niet samenhangen met onconventionele politieke participatie. Mensen die onder de armoedegrens leven blijken iets vaker deel te nemen, maar dit effect is niet significant. Ook voor relatief gedeprimeerden is er geen overtuigend verband met onconventionele politieke participatie gevonden. De verwachting dat politieke interesse hierin een verklarende rol speelt, wordt net zomin ondersteund. De conclusie van dit onderzoek is dan ook dat relatieve en absolute deprivatie geen overtuigende voorspellers zijn van onconventionele politieke participatie. Dit onderzoek benadrukt het belang van vervolgonderzoek naar hoe mensen hun eigen situatie ervaren en hoe dit hun politieke gedrag beïnvloedt.

Inhoud

Abstract	2
Inleiding.....	4
Theoretisch kader.....	6
<i>Absolute deprivatie</i>	6
<i>Relatieve deprivatie</i>	8
<i>Politieke interesse</i>	9
<i>Leeftijd, gender en opleidingsniveau</i>	10
Methoden.....	11
Resultaten	17
Conclusie en discussie	28
Literatuur.....	32
Bijlage 1	36
Deel 1 – Beschrijvende statistieken voor selectie van cases	36
Deel 2 – Beschrijvende statistieken na selectie van cases.....	44
Bijlage 2	50
Bijlage 3	60

Inleiding

Een goed functionerende democratie vereist actieve betrokkenheid van burgers (Weiss, 2023). De meest directe en bekende manier om hieraan bij te dragen is door te stemmen tijdens verkiezingen (Schmeets, 2017; Van Deth, 2014). Toch laten steeds meer Nederlanders ook buiten het stembokje hun mening horen. In 2016 zijn er ongeveer 2100 demonstraties geregistreerd in Nederland (Van Benthem, 2022). In de jaren daarna nam dat aantal gestaag toe, met een hoogtepunt van ruim 5000 demonstraties in 2022, verspreid over achttien grote Nederlandse steden.

Wanneer mensen participeren in de politiek is dit meestal een poging om het beleid te beïnvloeden (Teorell, 2006). Daarbij wordt vaak onderscheid gemaakt tussen conventionele en onconventionele vormen (Ardèvol-Abreu et al., 2020; Linssen et al., 2018). Conventionele politieke participatie verwijst naar activiteiten binnen formele politieke structuren, zoals lid zijn van een politieke partij, deelname aan bijeenkomsten waar politieke kwesties centraal staan, contact opnemen met politici of stemmen tijdens de verkiezingstijd (Van Deth, 2014).

Naast conventionele politieke participatie bestaan er ook onconventionele vormen van politieke participatie, zoals demonstraties, stakingen en deelname aan actiegroepen (Van Deth, 2014). In Nederland is dit soort participatie de afgelopen jaren duidelijk toegenomen, wat blijkt uit het groeiende aantal protesten en demonstraties (Van Benthem, 2022). Mensen lijken dus steeds meer waarde te hechten aan deze vorm van politieke participatie. Daarom richt dit onderzoek zich op onconventionele vormen van politieke participatie, met een focus op het meedoen aan demonstraties of protesten.

Hoewel gevoelens van onvrede en achterstelling veel voorkomen bij mensen, leidt dit lang niet altijd tot actie (Van Stekelenburg & Klandermans, 2013). Slechts een klein deel van de bevolking doet mee aan protesten of demonstraties. In 2022 nam ongeveer 9,8% van de Nederlandse bevolking deel aan een demonstratie of een actiegroep (Schmeets, 2024). Waarom sommige mensen wel overgaan tot onconventionele participatie en anderen niet, is nog niet volledig verklaard (Van Stekelenburg & Klandermans, 2024). Om deze reden is het belangrijk om te onderzoeken welke factoren bijdragen aan politieke participatie. Dit onderzoek biedt aanvullende inzichten om beter te begrijpen waarom mensen wel of niet besluiten om in actie te komen.

Relatieve deprivatie verwijst naar een gevoel van achterstelling in vergelijking met anderen (Gurr, 1971). Dit gevoel ontstaat wanneer mensen hun eigen situatie vergelijken met die van anderen en daarbij ervaren dat zij tekortkomen (Grasso et al., 2019; Song et al., 2024). Eerder onderzoek laat zien dat dergelijke gevoelens van achterstelling samen kunnen hangen met deelname aan protesten of actiegroepen (Grasso et al., 2019).

Absolute deprivatie verwijst naar een situatie waarin mensen een tekort ervaren in basisbehoeften, zoals voedsel, inkomen of huisvesting (Song et al., 2024). Mensen in een situatie van absolute deprivatie hebben vaak te maken met structurele belemmeringen voor politieke participatie, zoals beperkte middelen en een gevoel van uitsluiting (Verba, Schlozman & Brady, 1995; Solt, 2008).

De economische ongelijkheid neemt in veel Westerse landen toe (Solt, 2008), terwijl ook het aantal protesten en andere vormen van onconventionele politieke participatie stijgt (Van Benthem, 2022). Toch vertaalt sociale achterstelling zich lang niet altijd in actie (Grasso et al., 2019). Niet iedereen die zich achtergesteld voelt, laat van zich horen tijdens demonstraties of protesten. Dit roept de vraag op: wat maakt dat sommige mensen besluiten deel te nemen aan protesten en demonstraties, terwijl anderen dit niet doen?

Politieke interesse is een factor die mogelijk verklaart of mensen deelnemen aan onconventionele vormen van politieke participatie. Mensen die geïnteresseerd zijn in politiek denken vaker na over maatschappelijke kwesties en zijn eerder geneigd zich uit te spreken, bijvoorbeeld door deel te nemen aan protesten en demonstraties (Weinschenk et al., 2021; Marien et al., 2010). Politieke interesse hangt dan ook samen met onconventionele vormen van participatie (Dalton, 2008). Tegelijkertijd blijkt dat juist sociaaleconomisch kwetsbare groepen vaak minder politiek geïnteresseerd zijn (Solt, 2008; Emmenegger, 2017). Politieke interesse kan dus helpen verklaren waarom gevoelens van achterstelling zich niet altijd vertalen in onconventionele politieke participatie.

Dit onderzoek richt zich op de vraag in hoeverre relatieve en absolute deprivatie een rol spelen in het verklaren van onconventionele politieke participatie en of politieke interesse hierin een verklarende rol speelt. Door politieke interesse te beschouwen als een mogelijk verklarende factor, kan beter worden nagegaan waarom mensen wel of niet meedoen aan protesten of demonstraties. Dit onderzoek onderscheidt zich door te bekijken of zowel relatieve als absolute deprivatie van invloed zijn op onconventionele politieke participatie. Waar eerdere onderzoeken de focus leggen op een van de twee vormen van deprivatie (Grasso et al., 2019; Smith & Pettigrew, 2015), worden ze in dit onderzoek beide onderzocht om een vergelijking te kunnen maken.

De verwachtingen voor dit onderzoek zijn dat absolute deprivatie en relatieve deprivatie invloed zullen hebben op politieke participatie. Politieke interesse zal een mediërende rol spelen in deze relaties. Het in kaart brengen van wie wel of niet deelneemt aan protesten en demonstraties biedt inzicht voor beleidsmakers om effectiever te reageren op maatschappelijke spanningen. Hierdoor zou een toename van maatschappelijke onvrede mogelijk voorkomen kunnen worden.

De data die gebruikt worden is afkomstig uit de Dutch Parliamentary Election Studies 2021. Dit is een nationale survey die plaatsvond rond de Tweede Kamerverkiezingen. Het is uitgevoerd door twee

organisaties: I&O Research en CentERdata (Jacobs et al., 2021). Dit onderzoek richt zich op een populatie die 18 jaar of ouder is, in Nederland woont en in staat is om politiek te participeren.

Het eerste hoofdstuk bevat het theoretisch kader. Vervolgens worden de methode, dataset, variabelen en analyseopzet besproken. Het derde hoofdstuk presenteert de regressieresultaten. Het onderzoek sluit af met de conclusie, beperkingen van dit onderzoek en suggesties voor vervolgonderzoek.

Theoretisch kader

Dit hoofdstuk bespreekt het theoretisch kader en presenteert de hypothesen die centraal staan in dit onderzoek. Eerst wordt ingegaan op de verwachting dat absolute deprivatie een negatieve invloed heeft op onconventionele politieke participatie. Vervolgens wordt de hypothese besproken dat relatieve deprivatie juist een positieve invloed heeft op deze vorm van participatie. Daarnaast wordt toegelicht hoe politieke interesse een mediërende factor kan zijn in de relatie tussen beide vormen van deprivatie en onconventionele politieke participatie. Het hoofdstuk sluit af met een verantwoording van de gekozen controlevariabelen.

Absolute deprivatie

Absolute deprivatie verwijst naar de situatie waarin mensen een gebrek hebben aan basisbehoeften die cruciaal zijn voor overleving (Song et al., 2022). Voorbeelden van deze gebreken zijn een te laag inkomen, bedreigde woonsituatie, of een beperkte toegang tot voedsel, zorg of onderwijs. Dit beïnvloedt het dagelijks leven en het vermogen om volwaardig deel te nemen aan de samenleving (Delsen, 2019). Absolute deprivatie leidt niet alleen tot materiële tekorten, maar ook tot sociale uitsluiting (Delsen, 2019). Het heeft impact op iemands vermogen om op een zelfstandige manier deel te nemen aan het sociale leven (Delsen, 2019). Mensen kunnen zich bijvoorbeeld schamen voor hun leefomstandigheden, wat kan leiden minder vertrouwen in eigen kunnen en terugtrekkingsgedrag, zoals het ontwijken van sociale contacten (Plantinga, Zeelenberg & Breugelmans, 2018).

Er zijn meerdere verklaringen waarom absolute deprivatie de kans op onconventionele politieke participatie verlaagt. De eerste verklaring komt uit het Civic Voluntarism Model (CVM). Dit model stelt dat politieke participatie afhankelijk is van hulpbronnen, betrokkenheid en mobilisatie (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Geld is een van die belangrijke hulpbronnen (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Absoluut gedepriveerden missen deze hulpbron vaak, wat hun politieke participatie verlaagt (Solt, 2008). Mensen in armoede vaak niet alleen financiële middelen, maar ook tijd en energie om zich met politiek bezig te houden (Solt, 2008). Dagelijkse zorgen over huisvesting, inkomen en basisbehoeften krijgen de prioriteit, waardoor zij vooral gericht zijn op financiële overleving (Schur,

Shields & Schriner, 2003). Dit beperkt de ruimte voor maatschappelijke en politieke betrokkenheid. Onderzoek laat zien dat juist de beperkte toegang tot hulpbronnen ertoe leidt dat mensen minder vaak deelnemen aan politieke activiteiten, waaronder onconventionele vormen van participatie zoals protesten en actiegroepen (Marien, Hooghe & Quintelier, 2010).

De tweede verklaring sluit aan bij het CVM en komt uit de relatieve machtstheorie van Solt (2008). Deze theorie stelt dat economische ongelijkheid ervoor zorgt dat macht zich concentreert bij een kleine, welgestelde groep en dat dit leidt tot politieke ongelijkheid. Deze mensen beschikken vaker over middelen die politieke participatie vergemakkelijken, zoals geld, tijd en vaardigheden (Solt, 2008; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Geld maakt het voor hen mogelijk om hun stem te vergroten in het publieke debat en invloed uit te oefenen op andere mensen. Hun belangen krijgen steeds meer aandacht, terwijl de belangen van minder welgestelden steeds minder worden vertegenwoordigd (Solt, 2008). De minder welgestelden raken steeds meer afgezonderd van de politiek (Solt, 2008). Dit verlaagt de politieke effectiviteit, wat verwijst naar het idee dat hun betrokkenheid ertoe doet (Solt, 2008). Dat kan ertoe leiden dat deze mensen minder zullen deelnemen aan vormen van onconventionele politieke participatie.

Politiek actief zijn vraagt ook om bepaalde vaardigheden, zoals begrijpen hoe het politieke systeem werkt, waar je invloed op kunt uitoefenen en hoe je tijd en geld daarvoor effectief kunt inzetten (Verba, Schlozman & Brady, 1995; Solt 2008). Voor mensen met een laag inkomen is dit vaak moeilijk te combineren met hun dagelijkse situatie. Wie moet rondkomen van een laag inkomen, heeft soms meerdere banen of onregelmatige werktijden, wat de beschikbare tijd om politiek te participeren beïnvloedt (Brady, Verba & Schlozman, 1995). Daarnaast ontbreekt niet alleen de tijd om te participeren, maar ook de mentale ruimte om zich bezig te houden met onconventionele politieke participatie (Schur, Shields & Schriner, 2003).

Op basis van het CMV (Verba, Schlozman & Brady, 1995) en de relatieve machtstheorie (Solt, 2008) is de verwachting dat wanneer mensen absoluut gedepriveerd zijn, zij minder snel zullen participeren in onconventionele vormen van politieke participatie. De bijbehorende hypothese luidt als volgt:

Hypothese 1: Naarmate men een hogere mate van absolute deprivatie ervaart, neemt de kans op deelname aan onconventionele politieke participatie af.

Relatieve deprivatie

Volgens Festinger (1954) is het vergelijken van zichzelf met anderen een belangrijk sociaal proces: mensen vergelijken hun eigen situatie met die van andere mensen in hun omgeving. Zulke vergelijkingen zijn sterker wanneer mensen zichzelf kunnen identificeren met anderen. Hoe meer iemand zichzelf herkent in de referentiegroep, hoe sterker het gevoel van achterstelling kan zijn (Festinger, 1954). Uit onderzoek blijkt dat mensen zichzelf voornamelijk vergelijken met mensen die bijvoorbeeld dezelfde leefomstandigheden of achtergrond hebben (Suls, Martin & Wheeler, 2002). Wanneer zij zich achtergesteld voelen, kan dat zorgen voor gevoelens van onrecht (Gurr, 1971).

Een dergelijk gevoel van onrecht is de basis van relatieve deprivatietheorie van Gurr (1971). Bij relatieve deprivatie gaat het niet om objectieve tekorten, zoals bij absolute deprivatie, maar om een subjectief gevoel van achterstelling binnen een vergelijkbare sociale context (Smith & Pettigrew, 2015). Dit gevoel komt voort uit een proces bestaande uit vier stappen: mensen vergelijken zichzelf met een relevante groep; ze concluderen dat zij of hun groep slechter af is; vervolgens ervaren ze dat deze achterstand onterecht is en uiteindelijk leidt dit tot gevoelens van frustratie en onvrede (Smith & Pettigrew, 2015).

Deze frustraties zorgen voor een verlangen naar verandering (Gurr, 1971). Wie achterstelling ervaart, is sneller bereid om deel te nemen aan collectieve acties, zoals protesten of demonstraties (Gurr, 1971). Iemand die bijvoorbeeld merkt dat collega's met vergelijkbare functies en ervaring structureel meer verdienen, zal eerder onvrede ervaren en zich geneigd voelen daartegen in actie te komen (Grasso et al., 2019). Hoe groter de kloof tussen wat mensen hebben en wat zij denken te verdienen, hoe groter de kans dat zij zich willen inzetten om deze situatie te veranderen. Dit kan zich uiten in het meedoen aan demonstraties of protesten (Gurr, 1971).

Daarnaast blijkt dat relatief gedgeprimeerde mensen minder deelnemen aan conventionele vormen van politieke participatie, zoals lid zijn van een politieke partij of stemmen (Grasso et al., 2019). Ze hebben vaker het gevoel dat hun belangen niet worden gehoord in de conventionele politiek. Daardoor zoeken zij eerder naar alternatieve vormen om hun onvrede te uiten, zoals deelname aan protesten of actiegroepen (Grasso et al., 2019). Dit leidt tot de bijbehorende hypothese:

Hypothese 2: Naarmate men een hoger mate van relatieve deprivatie ervaart, neemt de kans op deelname aan onconventionele politieke participatie toe.

Politieke interesse

Interesse in de politiek is een bekende voorspeller van politieke participatie (Weinschenk et al., 2021). Politieke interesse verwijst naar de mate waarin mensen zich betrokken voelen bij politieke onderwerpen (Verba, Schlozman & Brady, 1995). In het Civic Voluntarism Model (CVM) wordt politieke interesse als een van de voorwaarden voor politieke participatie gezien (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Mensen die politiek geïnteresseerd zijn, zijn sneller geneigd om deel te nemen aan politieke activiteiten.

Bij mensen met weinig politieke interesse is de bereidheid om tijd en energie te steken in vormen van onconventionele politieke participatie vaak laag (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Ze beschikken mogelijk wel over tijd, maar geven geen prioriteit aan politieke participatie. Politieke interesse is een motivatie voor mensen om politiek nieuws te volgen, meningen te vormen over politieke kwesties of op te komen voor hun overtuigingen of ontevredenheden (Prior, 2010). Daarnaast vergroot interesse ook de kennis van politieke processen, instellingen of kwesties (Delli Carpini, 2000). Dit maakt het makkelijker om deel te nemen aan politieke activiteiten.

Naast de directe invloed op politieke participatie, zou politieke interesse ook een verklarende rol kunnen spelen tussen relatieve en absolute deprivatie en onconventionele politieke participatie. Onderzoek laat zien dat mensen zonder werk gemiddeld minder geïnteresseerd zijn in politiek (Emmenegger, 2017). Werkplekken kunnen namelijk mogelijkheden bieden om vaardigheden te leren en contacten te leggen die politieke interesse stimuleren (Schlozman, Burns & Verba, 1999). Ook bieden laagbetaalde en onzekere banen vaak minder van zulke kansen (Schlozman, Burns & Verba, 1999). Dit komt doordat deze functies minder ruimte geven voor het ontwikkelen van communicatieve of organisatorische vaardigheden die het gemakkelijker maken om deel te nemen aan politieke acties, zoals protesten of demonstraties (Schlozman, Burns & Verba, 1999). Wie door werkloosheid of armoede buitenspel staat, komt daardoor minder vaak in aanraking met politieke informatie en ontwikkelt minder snel interesse om zich met politiek bezig te houden (Emmenegger, 2017).

Naast het ontbreken van werkplekken die politieke interesse stimuleren, speelt politieke machteloosheid een rol ook een rol (Solt, 2008). Mensen met een laag inkomen voelen zich vaak niet gehoord en hebben minder vertrouwen dat politieke betrokkenheid iets oplevert (Solt, 2008). Wie zich niet gehoord voelt, is minder gemotiveerd om politiek te volgen of diens mening te geven over politieke kwesties (Solt, 2008). Zo vergroot absolute deprivatie de kans op een lage politieke interesse, wat op zijn beurt de kans op onconventionele politieke participatie verkleint. De derde hypothese luidt als volgt:

Hypothese 3: *Het negatieve effect van absolute deprivatie op onconventionele politieke participatie wordt gedeeltelijk verklaard door politieke interesse, doordat mensen die absoluut gedepriveerd zijn minder politieke interesse hebben, wat hun deelname aan onconventionele politieke participatie verlaagt.*

Aangezien verwacht wordt dat absolute en relatieve deprivatie een tegengesteld effect hebben op politieke participatie, vertaalt dit zich ook naar de relatie tussen relatieve deprivatie en politieke interesse. Absolute deprivatie gaat vaak samen met het missen van werkplekken die politieke interesse stimuleren en gevoelens van machteloosheid, wat de betrokkenheid bij politiek belemmert (Schlozman, Burns & Verba, 1999; Solt, 2008). Relatieve deprivatie zou daarentegen politieke interesse kunnen vergroten (Smith & Pettigrew, 2015).

Zoals eerder genoemd kunnen er gevoelens van frustratie opspelen wanneer mensen zien dat anderen het beter hebben (Gurr, 1971). Deze frustratie wekt de behoefte om te begrijpen waarom zijzelf benadeeld zijn. Mensen raken meer politiek bewust en interesseren zich sterker in politieke thema's (Smith & Pettigrew, 2015).

Onderzoek laat zien dat mensen die onvrede ervaren over hun positie binnen een vergelijkingsgroep vaker politiek betrokken raken, juist omdat zij verandering willen (Grasso et al., 2019). Deze frustratie zorgt ervoor dat mensen meer belangstelling krijgen voor politieke onderwerpen, wat hun politieke interesse vergroot. Deze hogere mate van politieke interesse draagt bij aan deelname aan onconventionele vormen van politieke participatie (Prior, 2010). De bijbehorende hypothese luidt als volgt:

Hypothese 4: *Het positieve effect van relatieve deprivatie op onconventionele politieke participatie wordt gedeeltelijk verklaard door politieke interesse, doordat mensen die relatief gedepriveerd zijn meer politieke interesse hebben, wat hun deelname aan onconventionele politieke participatie verhoogt.*

Leeftijd, gender en opleidingsniveau

Er zal rekening worden gehouden met een aantal factoren die invloed kunnen hebben op politieke participatie. Ten eerste zal er gecontroleerd worden voor leeftijd. Uit onderzoek blijkt namelijk dat jongere mensen relatief vaker deelnemen aan protesten dan oudere mensen (Weiss, 2023). Jongeren voelen zich vaker bedreigd in hun sociaaleconomische positie, maar zien ook meer perspectief voor verandering (Weiss, 2023). Daarnaast herkennen jongeren zich minder in traditionele politieke instituties en zoeken zij hun politieke invloed vaker buiten de formele kanalen (Quintelier, 2007). Dit

kan ertoe leiden dat jongeren minder snel zullen stemmen, maar wel sneller actief zullen zijn in bijvoorbeeld protesten of demonstraties.

Uit onderzoek blijkt ook dat opleidingsniveau een belangrijke voorspeller is voor politieke participatie (Schmeets, 2017). Theoretisch opgeleiden beschikken vaker over politieke kennis en participeren meer in de politiek. Dit sluit aan bij het Civic Voluntarism Model, dat veronderstelt dat politieke participatie afhankelijk is van middelen, motivatie en mobilisatie (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Theoretisch opgeleiden hebben vaker de mogelijkheid om zogenoemde 'civic skills' te ontwikkelen. Daarbij gaat het om organisatorische en communicatieve vaardigheden die mensen helpen om effectief deel te nemen aan politieke activiteiten.

Ten slotte zal er gecontroleerd worden voor gender, aangezien dit ook een rol speelt bij politieke participatie. Mannen nemen vaker deel aan conventionele vormen, zoals het lidmaatschap van een politieke partij of contact met politici (Marien, Hooghe & Quintelier, 2010). Tegelijkertijd zijn vrouwen vaker actief in bepaalde onconventionele vormen, zoals het ondertekenen van petitie's of het bewust niet kopen van bepaalde producten (Marien, Hooghe & Quintelier, 2010). Deze vormen kosten minder tijd en kennen minder formele verplichtingen, waardoor ze makkelijker te combineren zijn met zorgtaken of informele rollen die vrouwen relatief vaker vervullen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2024).

Methoden

In dit hoofdstuk worden de dataset, steekproeftrekking, procedure, operationalisaties van de variabelen en de analyse-opzet besproken en toegelicht.

Data

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van de Dutch Parliamentary Election Study 2021 (DPES; Jacobs et al., 2021). Deze nationale survey werd in meerdere meetmomenten rondom de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 afgenomen en heeft als doel om inzicht te geven in het stemgedrag en de politieke houding van Nederlanders. De data zijn verzameld door twee organisaties: I&O Research en CentERdata. Dit onderzoek richt zich op de populatie van stemgerechtigde Nederlanders: mensen van 18 jaar of ouder die in Nederland wonen. De DPES is verdeeld over twee steekproeven en bestaat uit vijf metingen. De eerste steekproef is opgezet door het CBS en uitgevoerd door I&O Research. De tweede is uitgevoerd binnen het LISS-panel van CentERdata. Beide steekproeven bevatten een pre- en postelectorale enquête, waarbij het LISS-panel een extra derde meting bevat.

Het eerste deel van de data is verzameld door I&O Research en bestaat uit een aselechte steekproef van 6600 personen. Deelnemers moesten 18 jaar of ouder zijn, de Nederlandse nationaliteit hebben, ingeschreven staan in de BRP, in Nederland wonen en niet verblijven in een instelling zoals een verzorgingshuis, gevangenis of asielzoekerscentrum. De vragenlijsten werden afgenomen via een onlinesysteem of, indien nodig, op papier. Aangezien er regels golden tijdens het afnemen van de enquête door Covid-19, konden er geen persoonlijke interviews plaatsvinden.

De pre-electrale enquête liep van 26 januari tot 14 maart 2021. Deelnemers kregen een uitnodiging voor de vragenlijst. Wanneer dit nodig was, ontvingen ze een herinnering of een papieren versie. Uiteindelijk vulden 2396 mensen de vragenlijst in (respons: 36,3%), waarvan 1882 via internet en 514 op papier. Op 18 maart 2021 startte de postelectrale enquête. Van de oorspronkelijke steekproef deden 2179 mensen opnieuw mee. Ook in deze ronde kregen deelnemers maximaal vier herinneringen om deel te nemen aan de enquête. In totaal vulden 1688 mensen de vragenlijst volledig in (respons: 77,5%), waarvan 1561 digitaal en 127 op papier.

Het tweede deel van de data is verzameld door CentERdata, via het Long-term Internet Studies for the Social Sciences (LISS)-panel. Dit panel bestaat uit een aselechte steekproef van ongeveer 5000 Nederlandse huishoudens. De pre-electrale enquête vond plaats tussen 18 en 31 maart, en de enquête na de verkiezingen liep van 1 april tot en met 16 mei. Voor de tweede enquête zijn ook mensen uitgenodigd die niet hadden meegedaan aan de eerste. In totaal werden 2797 mensen uitgenodigd. Van hen vulden 2191 mensen de pre-electrale vragenlijst in. De postelectrale lijst werd door 2105 mensen ingevuld, en de derde meting door 2119. In tegenstelling tot het onderzoek van I&O Research, zijn bij de tweede en derde meting ook mensen meegenomen die niet aan het eerste deel deelnamen.

De uiteindelijke steekproefomvang bedraagt 4839 deelnemers. Aan de enquête voor de verkiezingen deden 4587 mensen mee, waarvan 4514 de vragenlijst volledig invulden. De enquête na de verkiezingen werd door 4001 mensen ingevuld, waarvan 3881 respondenten de vragenlijst volledig afroonden.

Dit onderzoek maakt gebruik van zowel de pre- als postelectrale meting. Op deze manier kunnen belangrijke achtergrondkenmerken van respondenten, zoals inkomen en politieke interesse uit de pre-electrale meting, worden gecombineerd met de vragen over onconventionele politieke participatie. Dit is in lijn met het doel van dit bachelorwerkstuk.

Aangezien dit onderzoek een politieke inslag heeft, is het mogelijk dat mensen met een lagere politieke interesse ondervertegenwoordigd zijn. Het is belangrijk om bij de interpretatie van de resultaten rekening te houden met deze mogelijke non-responsbias.

Voor dit onderzoek is het niet nodig om nog een extra selectie toe te passen. De gebruikte aselechte steekproef geeft, ondanks mogelijke nonresponsbias, over het algemeen een goede afspiegeling van de Nederlandse bevolking. De resultaten zijn dan ook generaliseerbaar voor stemgerechtigde Nederlanders van 18 jaar en ouder. Voor meer informatie betreffende de dataverzameling en steekproeftrekking wordt verwezen naar het codeboek van DPES (Jacobs et al., 2021)

Operationalisaties

Absolute deprivatie

Absolute deprivatie is gemeten aan de hand van het netto maandinkomen van het huishouden (N92). Het netto maandinkomen is gemeten met de vraag: *"Kunt u aangeven in welke inkomensgroep uw netto maandelijkse huishoudinkomen valt?"*. Er zijn 15 antwoordcategorieën, variërend van "Geen inkomen" tot "€ 8001 of meer". Inkomen is een geldige manier om absolute deprivatie te meten, omdat tekorten in financiële middelen direct samenhangen met het hebben van voldoende basisbehoeften (Song et al., 2024).

Er is een dichotome variabele gemaakt om absolute deprivatie te meten. Respondenten die minder dan € 1500 per maand aangaven te verdienen (categorie 1 t/m 4), zijn gecodeerd als 1 = absoluut gedeprimeerd. Respondenten die boven deze grens vallen, zijn gecodeerd als 0 = niet gedeprimeerd. Deze grens is gebaseerd op de voorbeeldbegrotingen van het Nibud en de nieuwe armoedemethode van het CBS, Nibud en SCP, waarbij voor een alleenstaande een maandgrens van circa € 1510 wordt gehanteerd (Van Den Brakel et al., 2024). Respondenten zonder antwoord op de vraag zijn als missing gecodeerd en niet meegenomen in de analyses.

Relatieve deprivatie

Relatieve deprivatie is in dit onderzoek gemeten aan de hand van het beroep en het netto maandinkomen van de respondent. Aangezien dit onderzoek gebonden is aan secundaire data, wordt een objectieve comparatieve operationalisatie gekozen voor relatieve deprivatie. Waar ander onderzoek relatieve deprivatie meet als subjectieve perceptie (Grasso et al., 2019), focust dit onderzoek zich op de vergelijking tussen referentiegroepen. Dit is in lijn met onderzoek waarin de economische positie wordt beschouwd als een geldige manier om relatieve deprivatie te meten (Smith & Pettigrew, 2015). Het beroep is gemeten via de vraag: *"Wat is uw beroep?"* (V362), met 11

antwoordcategorieën zoals “gespecialiseerd beroep” en “dienstverlenend beroep”. Het inkomen is gemeten zoals eerder beschreven bij absolute deprivatie (N92), met 15 inkomenscategorieën.

Omdat de precieze inkomens niet bekend zijn, is iedere categorie omgerekend naar een numerieke middenwaarde. Bijvoorbeeld: de categorie “€ 4001 tot € 5500” is omgerekend naar € 4750. Dit resulteerde in een nieuwe continue variabele: `netto_inkomen_schatting`. Vervolgens is het gemiddelde per beroepsgroep berekend (`gem_inkomen`). Door deze gemiddelden af te trekken van het geschatte netto-inkomen van de respondent is een nieuwe variabele gemaakt voor relatieve deprivatie: `rel_deprivatie`.

Een negatieve score op deze variabele betekent dat het inkomen van de respondent onder het gemiddelde binnen zijn of haar beroepsgroep ligt. Een positieve score betekent dat het inkomen boven het gemiddelde ligt. De variabele is vervolgens gedeeld door 100 (`rel_deprivatie_100`) om de interpretatie van regressiecoëfficiënten gemakkelijker te maken. Ontbrekende waarden in een van de twee variabelen (inkomen of beroep) zijn als missing gecodeerd en worden niet meegenomen in de analyses.

Politieke interesse

Politieke interesse is gemeten door de vraag: *“Bent u zeer geïnteresseerd in politieke onderwerpen, tamelijk geïnteresseerd of niet geïnteresseerd?”* (V024). De antwoordcategorieën zijn: 1 = Zeer geïnteresseerd, 2 = Tamelijk geïnteresseerd, 3 = Niet geïnteresseerd. Omdat dit onderzoek geïnteresseerd is in de vraag of politieke interesse een verklarende rol speelt in de relatie tussen relatieve en absolute deprivatie en onconventionele politieke participatie, is ervoor gekozen om deze variabele om te zetten in aparte dummies.

De eerste dummy (`polint_tamelijk`) onderscheidt respondenten die tamelijk geïnteresseerd zijn in politiek (1) van degenen die zeer of niet geïnteresseerd zijn (0). De tweede dummy (`dicho_polint_1`) onderscheidt respondenten die zeer geïnteresseerd zijn in politiek (1), van degenen die tamelijk of niet geïnteresseerd zijn (0). De derde dummy (`dicho_polint_2`) onderscheidt respondenten die niet geïnteresseerd zijn in politiek (1), van degenen die tamelijk of zeer geïnteresseerd zijn (0). In het volledige model (Model 4) worden de `polint_tamelijk` en `dicho_polint_2` toegevoegd, waarbij ‘zeer geïnteresseerd’ de referentiecategorie vormt. Op deze manier kan er beter gekeken worden hoe verschillen in interesse samenhangen met onconventionele politieke participatie.

Onconventionele politieke participatie

Onconventionele politieke participatie is gemeten door de vraag: *“Er zijn verschillende manieren om iets politiek aan de orde te stellen of invloed uit te oefenen op politici en de overheid. Wilt u de volgende*

mogelijkheden bekijken, en aangeven van welke daarvan u in de afgelopen 5 jaar gebruik heeft gemaakt?” (V284 en V285).

Er zijn negen antwoordmogelijkheden, variërend van “radio, televisie of krant ingeschakeld” tot “meegedaan aan een protestactie, protestmars of demonstratie”. Bij elke mogelijkheid kon “Ja” of “Nee” worden geantwoord. Aangezien dit onderzoek zich richt op onconventionele politieke participatie, worden respondenten die “Ja” hebben geantwoord op de vraag over deelname aan een protestactie, protestmars of demonstratie beschouwd als deelnemers aan onconventionele politieke participatie. Er is een dummyvariabele gemaakt, waarbij geldt dat 1 = wel geparticipeerd en 0 = niet geparticipeerd.

Leeftijd, gender en opleidingsniveau

In dit onderzoek is gecontroleerd voor leeftijd, gender en opleiding. Leeftijd is afgeleid van de vraag: *“Wat is uw geboortedatum?”* (V013) en omgerekend naar de leeftijd op de verkiezingsdag (17 maart 2021). Vervolgens is leeftijd gecategoriseerd in elf leeftijdsgroepen. De jongste groep is 18 – 20 jaar en de oudste groep is 67 jaar en ouder. Leeftijd wordt in dit onderzoek meegenomen als continue variabele.

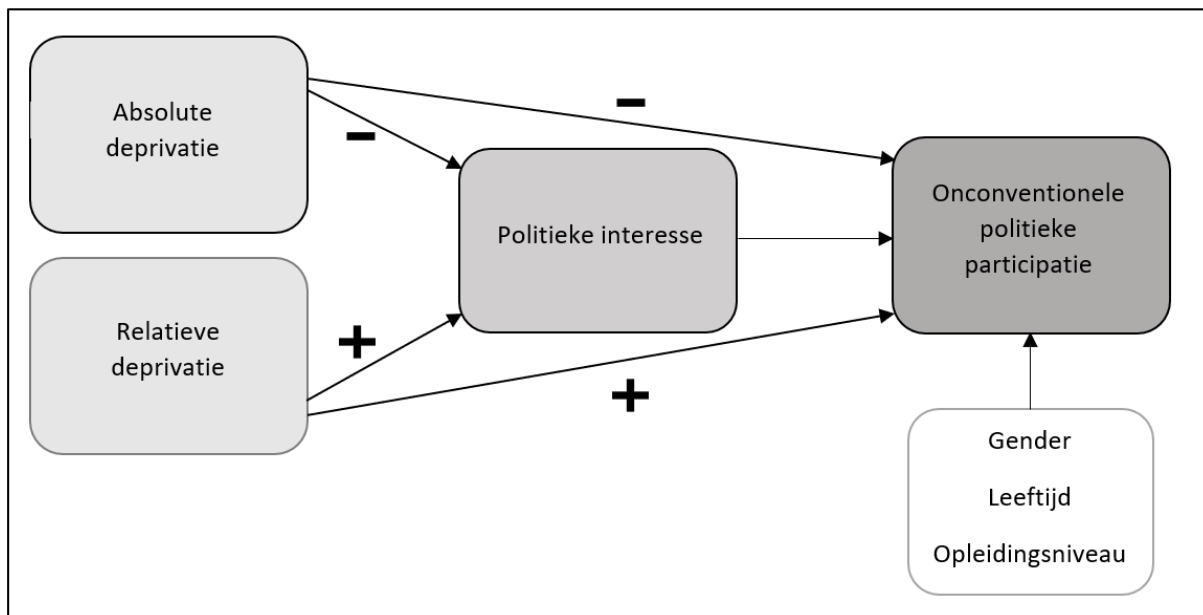
Gender is gemeten met de vraag: *“Wat is uw geslacht?”* (V010), met de antwoordopties: man, vrouw en anders. Aangezien er in de categorie “anders” slechts twee respondenten vielen, zijn deze uit de analyses gehaald door middel van een filter voor ontbrekende waarden. Vervolgens is een dummyvariabele gemaakt (gender_d), waarbij geldt dat man = 0 en vrouw = 1.

Opleidingsniveau is gemeten via de vraag: *“Wat is uw hoogst voltooide opleiding?”* (V368), met negen antwoordcategorieën van lager onderwijs tot universitaire master. Deze variabele is in de analyses opgenomen als continue variabele.

Om de dataset bruikbaar te maken voor de statistische analyses in dit onderzoek, zijn alle respondenten met ontbrekende waarden op de gebruikte variabelen verwijderd. De oorspronkelijke dataset bestond uit 4839 respondenten. Om de analyses uit te voeren is een filter aangemaakt waarmee respondenten met ontbrekende waarden op de gebruikte variabelen zijn uitgesloten. Hierdoor blijven alleen cases over met volledige data op de kernvariabelen. Na deze bewerkingen bleef een steekproef van 3031 cases over.

Er is dus een aanzienlijk deel van de data weggevallen. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Een deel van de gebruikte variabelen heeft betrekking op inkomen, wat door veel respondenten als gevoelig wordt ervaren. Hierdoor kan het zijn dat deze vraag vaker is overgeslagen of blanco is gelaten.

Desondanks is 3031 een zeer ruime steekproef en voldoende om betrouwbare statistische analyses mee uit te voeren.

Figuur 1: Grafische weergave van het onderzoeksmodel

Analyseopzet

De vier hypothesen worden getoetst aan de hand van meerdere logistische regressieanalyses. Deze vorm van analyse is gekozen, aangezien de uitkomstvariabele onconventionele politieke participatie een dichotome variabele is. De analyse is opgebouwd uit vier regressiemodellen, waarbij de modellen stapsgewijs worden uitgebreid. De analyses zijn uitgevoerd in SPSS.

Model 1 is een basismodel dat de samenhang onderzoekt tussen onconventionele politieke participatie (de uitkomstvariabele) en de controlevariabelen leeftijd, gender en opleidingsniveau. Dit model geeft inzicht in de onafhankelijke effecten van de controlevariabelen.

Model 2 voegt relatieve deprivatie en absolute deprivatie toe en toetst of deze samenhangen met onconventionele politieke participatie, naast de controlevariabelen. In dit model worden hypothese 1 en 2 getoetst, waarbij wordt gekeken naar de directe invloed van relatieve en absolute deprivatie op onconventionele politieke participatie.

Model 3a en 3b onderzoeken of relatieve en absolute deprivatie samenhangen met politieke interesse. De analyse volgt de vier stappen voor mediatie zoals beschreven door Baron en Kenny (1986). In de eerste stap wordt gekeken naar de samenhang tussen absolute en relatieve deprivatie en onconventionele politieke participatie. Dit gebeurt op basis van Model 2. In de tweede stap wordt onderzocht of absolute en relatieve deprivatie samenhangen met politieke interesse. Hiervoor worden twee aparte logistische regressiemodellen geschat, waarbij in Model 3a wordt voorspeld of iemand

zeer geïnteresseerd is en in Model 3b of iemand niet geïnteresseerd is. De derde stap onderzoekt of politieke interesse samenhangt met onconventionele politieke participatie. In de vierde stap wordt beoordeeld of het directe effect van absolute en relatieve deprivatie op participatie afneemt wanneer politieke interesse aan het model wordt toegevoegd. Deze laatste twee stappen worden getoetst in Model 4.

Model 4 bevat het volledige model waarin politieke interesse wordt meegenomen via twee dummies: één voor ‘tamelijk geïnteresseerd’ (polint_tamelijk) en één voor ‘niet geïnteresseerd’ (dicho_polint_2), waarbij ‘zeer geïnteresseerd’ als referentiegroep dient. Daarnaast worden relatieve deprivatie en absolute deprivatie als voorspellers toegevoegd en wordt wederom gecontroleerd voor de controlevariabelen. Door het gebruik van deze twee dummies kan gerichter worden bekeken hoe verschillen in politieke interesse samenhangen met onconventionele politieke participatie.

Ten slotte wordt onderzocht of het effect van absolute en relatieve deprivatie afneemt wanneer politieke interesse aan het model wordt toegevoegd. Omdat de modellen goed met elkaar te vergelijken zijn, kan zo worden nagegaan of politieke interesse een mediërende rol speelt in de relatie tussen deprivatie en participatie, waarmee hypothesen 3 en 4 worden getoetst. Wanneer aan de vier voorwaarden voor mediatie is voldaan, duidt dit op bewijs voor een mediërende rol van politieke interesse.

Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd. Bijlage 2 gaat dieper in op de analyses van het onderzoek en licht deze toe. Bijlage 3 bevat de assumptietoetsing, de uitbijteranalyse en meer informatie over de multicollineariteitsanalyses.

Beschrijvende statistieken

In tabel 1 worden de beschrijvende statistieken van de variabelen die centraal staan in dit onderzoek weergegeven. Wat betreft de afhankelijke variabele onconventionele politieke participatie, blijkt slechts 8,9% van de respondenten te hebben deelgenomen aan een protestactie of demonstratie in de afgelopen vijf jaar. De overgrote meerderheid (91,1%) heeft niet geparticipeerd in onconventionele vormen van politieke participatie.

Absolute deprivatie komt voor bij slechts 12% van de respondenten. In totaal hebben dus 363 respondenten een geschat inkomen van € 1500 of minder per maand. De resterende 88% valt buiten deze groep. Zoals verwacht op basis van de operationalisatie van relatieve deprivatie, is het gemiddelde exact 0. Relatieve deprivatie is namelijk geoperationaliseerd als het verschil tussen het

geschatte netto huishoudinkomen van de respondent en het gemiddelde inkomen binnen diens beroepsgroep. De standaarddeviatie is echter vrij groot ($SD = 1612,09$). Dit houdt in dat er sprake is van een aanzienlijke spreiding in inkomenspositie vergeleken met mensen binnen dezelfde beroepscategorie. De spreiding tussen het minimum ($-4285,95$) en het maximum ($5749,22$) bevestigt dit.

Wat betreft politieke interesse is 17,8% van de respondenten zeer geïnteresseerd in politiek, terwijl 63,5% tamelijk geïnteresseerd in politiek is. Bijna een vijfde van de respondenten (18,7%) geeft aan niet geïnteresseerd te zijn in politiek.

De verdeling naar gender is vrijwel gelijk: 50,1% is vrouw, 49,9% man. Deze verdeling is gunstig voor de vergelijking tussen de twee groepen. Bij leeftijd is een gemiddelde van 7,79 met een schaal van 1 - 11 af te lezen. Dit is de leeftijdsgroep 51 – 55 jaar. De mediaan is 9, wat duidt op een oververtegenwoordiging van oudere leeftijden in de steekproef. Bij opleidingsniveau is een gemiddelde van 5,05 op een schaal van 1 – 9 af te lezen. Dit komt overeen met de groep die een diploma heeft voor hoger algemeen en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs.

Tabel 1: Univariate statistieken (N = 3031)

<i>Variabele</i>	<i>M (SD) / %</i>	<i>Minimum</i>	<i>Q1</i>	<i>Q2</i>	<i>Q3</i>	<i>Maximum</i>
Onconventionele politieke participatie						
Ja	8.9%					
Nee	91.1%					
Absolute deprivatie						
Wel	12%					
Niet	88%					
Relatieve deprivatie	0.00 (1612.09)	-4285.95	-1100.19	-100.19	999.21	5749.22
Politieke interesse						
Niet geïnteresseerd	18.7%					
Tamelijk geïnteresseerd	63.5%					
Zeer geïnteresseerd	17.8%					
Leeftijd*	7.79(3.09)	1.00	5.00	9.00	11.00	11.00
Gender						
Man	49.9%					
Vrouw	50.1%					
Opleidingsniveau*	5.05(1.84)	1	4.00	5.00	6.00	9

**Leeftijd en opleidingsniveau zijn ordinale variabelen die als continue zijn meegenomen in dit onderzoek. Een hogere score komt overeen met een hogere leeftijdsgroep of een hoger opleidingsniveau.*

Om een beeld te krijgen van de samenhang tussen de kernvariabelen worden in tabel 2 de correlaties en associatiematen weergegeven. Er zijn een aantal opmerkelijke dingen af te lezen uit deze tabel. De Cramer's V wijst op een zeer zwakke samenhang tussen onconventionele politieke participatie en absolute deprivatie ($V = 0.030$). Deze bevinding is niet in lijn met de verwachting dat absolute deprivatie samenhangt met een lage kans op participatie.

De relatie tussen onconventionele politieke participatie en relatieve deprivatie is ook zeer zwak ($r = 0.026$) en niet significant. Deze zeer zwakke samenhang is niet in lijn met de verwachting dat hogere relatieve deprivatie zou leiden tot een grotere kans op onconventionele politieke participatie. Er is wel een significante samenhang tussen onconventionele politieke participatie en politieke interesse ($V = 0.141, p < .001$). Deze samenhang komt overeen met de verwachting dat mensen met meer politieke interesse vaker deelnemen aan onconventionele politieke vormen.

Er is een matige, maar positieve, samenhang tussen absolute en relatieve deprivatie ($r = 0.460$, $p < .001$). Deze bevinding is niet verrassend, aangezien mensen die onder de absolute armoedegrens vallen, ook vaker relatief gezien een lager inkomen ervaren. Daarnaast meten beide variabelen een ander aspect van inkomensachterstand, maar elk op een andere manier. Ook blijkt dat absoluut gedepriveerde mensen iets minder vaak interesse tonen in politiek ($V = 0.092$, $p < .001$). Het verband is zwak, maar wel significant. Deze bevinding sluit aan bij de verwachting dat mensen met een lager inkomen minder interesse in politiek hebben. Dit zou kunnen betekenen dat financiële beperkingen een rol spelen in hoe geïnteresseerd mensen zijn in de politiek.

Omdat relatieve deprivatie is gemeten als continue variabele, is er voor een eenweg-ANOVA gekozen om het verband tussen relatieve deprivatie en politieke interesse te toetsen ($R = 0.114$, $p < .001$). Deze is significant, maar ook hier is het effect klein. De verschillen tussen de groepen zijn dus niet toevallig, maar het effect is wel beperkt. Dit betekent dat mensen met een hogere relatieve deprivatie gemiddeld genomen net iets vaker politiek geïnteresseerd zijn dan mensen met een lagere relatieve deprivatie. Het verschil tussen de groepen is klein, maar de uitkomst sluit wel aan bij de verwachting dat relatieve achterstelling samengaat met meer interesse in politieke kwesties.

Al met al tonen de bivariate statistieken dat de meeste verbanden tussen de kernvariabelen zwak zijn. Wel is er een duidelijke relatie tussen politieke interesse en onconventionele politieke participatie. Dit betekent dat hoe groter de politieke interesse, hoe groter de kans op onconventionele politieke participatie. De relatie tussen absolute en relatieve deprivatie is zoals verwacht redelijk sterk ($r = 0.460$), wat niet verrassend is aangezien ze beide een ander aspect van inkomensachterstand meten. Er is sprake van een klein, maar significant verband tussen relatieve deprivatie en politieke interesse. Mensen die relatief minder verdienen dan anderen met een soortgelijk beroep, blijken gemiddeld iets vaker geïnteresseerd in politiek. Ook dit is in lijn met het theoretisch kader, al is het verschil tussen de groepen klein.

Tabel 2: Correlatietabel met associatiematen van de kernvariabelen (N = 3.031)

Variabele	Onconventionele politieke participatie	Absolute deprivatie	Relatieve deprivatie	Politieke interesse
Onconventionele politieke participatie		V = 0.030	r = 0.026	V = 0.141**
Absolute deprivatie			r = 0.460**	V = 0.092**
Relatieve deprivatie				R = 0.114**
Politieke interesse				

r = Pearson correlatie; V = Cramer's V; R = ANOVA

* = significant bij p < .05, ** = significant bij p < .001

Hypothesetoetsing

Zoals eerder genoemd worden er vier logistische regressiemodellen geschat om de hypothesen te toetsen. Dit onderdeel belicht de uitkomsten van de regressieanalyses aan de hand van de vooropgestelde hypothesen. Omdat de odds-ratio's lastig te interpreteren zijn, zijn er kansen berekend om de resultaten duidelijker te maken. Dit is gedaan voor een verzonnen gemiddelde respondent: een man met een hbo-opleiding uit de leeftijdsgroep 51 tot 55 jaar. De berekening is in drie stappen uitgevoerd. Eerst is de logitwaarde (de logaritme van de odds) berekend door de regressiecoëfficiënten in te vullen voor de kenmerken van deze respondent. Dit is berekend aan de hand van de regressievergelijking van model 2 voor hypothese 1 en 2:

$$\text{Model 2 Logit}(p) = -3.85 + 0.23 * \text{Gender} - 0.01 * \text{Leeftijd} + 0.25 * \text{Opleidingsniveau} + 0.01 * \text{Relatieve deprivatie} + 0.35 * \text{Absolute deprivatie}$$

Voor hypothese 3 en 4 zijn kansen berekend om de resultaten te verduidelijken aan de hand van de regressievergelijking van model 4:

$$\text{Model 4 Logit}(p) = 2.70 + 0.44 * \text{Gender} - 0.01 * \text{Leeftijd} + 0.18 * \text{Opleidingsniveau} - 0.01 * \text{Relatieve deprivatie} + 0.30 * \text{Absolute deprivatie} - 0.85 * \text{Tamelijk geïnteresseerd} - 1.61 * \text{Niet geïnteresseerd}.$$

Vervolgens is deze logit omgerekend naar een odds-waarde door de exponent te nemen. Tot slot is de kans op participatie bepaald door de odds te delen door 1 plus de odds. Zo wordt de uitkomst van het model concreter en beter interpreteerbaar. Er is per model gekeken in hoeverre de voorspellingen beter aansluiten bij de geobserveerde data. Dit is gedaan door middel van de Nagelkerke R^2 , de Chi-kwadraatverandering en de Hosmer-Lemeshow-toets. Op deze manier wordt gekeken naar of het toevoegen van nieuwe variabelen zorgt voor een betere modelverklaring.

Hypothese 1

Hypothese 1 stelde dat absolute deprivatie de kans op onconventionele politieke participatie verlaagt. Uit Model 2 blijkt echter dat absolute deprivatie een positief, maar niet significant effect heeft op participatie ($b = 0.35$, $p = .103$). De kans dat iemand die absoluut gedeprimeerd is participeert aan onconventionele vormen van politieke participatie is 14,7%, terwijl deze kans voor iemand die niet absoluut gedeprimeerd is 8,9% bedraagt. Deze uitkomsten zijn tegengesteld aan de verwachting.

Bij het toevoegen van absolute en relatieve deprivatie aan het model is een kleine, maar significante, verbetering zichtbaar ten opzichte van het basismodel ($\Delta\chi^2(2) = 7.20$, $p = .027$). De Nagelkerke R^2 stijgt van 0.031 naar 0.036. Dit betekent dat absolute deprivatie een zeer beperkte bijdrage levert aan het voorspellen van onconventionele politieke participatie. Er is geen ondersteuning gevonden voor hypothese 1.

Hypothese 2

Hypothese 2 stelde dat relatieve deprivatie de kans op participatie vergroot. In Model 2 is het effect van relatieve deprivatie licht negatief en niet significant ($b = -0.01$, $p = .230$). Deze variabele is zo gemaakt dat een score van -10 op relatieve deprivatie betekent dat iemand € 1000 minder verdient dan gemiddeld binnen zijn of haar beroepsgroep. De kans dat iemand die € 1500 onder het beroepsgemiddelde verdient deelneemt aan onconventionele vormen van politieke participatie is 9,6%. Voor iemand die € 500 onder het beroepsgemiddelde verdient, is dat 9,1%. Wie precies het beroepsgemiddelde verdient, heeft een kans van 8,9%, en bij een inkomen van € 1500 boven het beroepsgemiddelde daalt de kans tot 8,2%.

Aangezien het model al besproken is bij hypothese 1, kan hier worden geconcludeerd dat relatieve deprivatie maar een heel beperkte rol speelt in het voorspellen van onconventionele politieke participatie. Het effect is klein, niet significant en loopt niet in de richting die op basis van de theorie werd verwacht. Er is geen ondersteuning gevonden voor hypothese 2.

Hypothese 3

Hypothese 3 veronderstelde dat absolute deprivatie via verminderde politieke interesse zou leiden tot een lagere kans op onconventionele politieke participatie. Om dit te toetsen, wordt gekeken naar vier voorwaarden voor mediatie. Ten eerste, Model 2 laat zien dat absolute deprivatie een positief, maar niet significant effect heeft op participatie ($b = 0.35$, $p = .103$). Er is dus geen sprake van een overtuigend direct verband tussen absolute deprivatie en onconventionele politieke participatie.

Vervolgens wordt gekeken naar de relatie tussen absolute deprivatie en politieke interesse. Model 3a toont een significant verband met sterke politieke interesse ($b = 0.42$, $p = .025$), maar de richting is tegengesteld aan wat werd verondersteld in de hypothese, namelijk dat mensen met een lager inkomen juist vaker zeer geïnteresseerd blijken te zijn in politiek. In Model 3b, waarin politieke desinteresse wordt voorspeld, is geen significant verband gevonden ($b = 0.05$, $p = .741$). Uit beide modellen blijkt geen bewijs dat absolute deprivatie leidt tot minder interesse.

Ten derde blijkt politieke interesse wel sterk samen te hangen met participatie. In Model 4 hebben respondenten die 'tamelijk geïnteresseerd' zijn een lagere kans op participatie dan degenen die 'zeer geïnteresseerd' zijn ($b = -0.85$, $p < .001$). Voor mensen zonder interesse is de kans nog kleiner ($b = -1.61$, $p < .001$). Op basis van de regressievergelijking uit Model 4 is de geschatte kans op participatie 14,8% voor zeer geïnteresseerde respondenten, 6,9% voor tamelijk geïnteresseerden en 3,3% voor respondenten zonder politieke interesse, uitgaande van een gemiddelde waarde op de andere variabelen.

Wanneer politieke interesse aan het model wordt toegevoegd, daalt het effect van absolute deprivatie licht ($b = 0.30$, $p = .173$). Maar omdat het oorspronkelijke effect al niet significant was en de samenhang met politieke interesse niet in lijn is met de theoretische verwachting, kan er geen mediatie-effect worden vastgesteld. Model 4 laat een verbetering van de modelfit zien ten opzichte van Model 2 ($\Delta\chi^2(2) = 48.85$, $p < .001$). De Nagelkerke R^2 stijgt van 0.036 naar 0.072. Daarnaast is de Hosmer-Lemeshow-toets niet significant ($\chi^2 = 7.19$, $p = .516$), wat betekent dat er een goede overeenkomst is tussen voorspelde en geobserveerde waarden.

Al met al voldoen deze resultaten niet aan de voorwaarden voor een mediatie-effect. Het directe verband is zwak, en het effect op de mediator, politieke interesse, wijst juist in de tegenovergestelde richting. Er is daarom geen ondersteuning gevonden voor hypothese 3.

Hypothese 4

Hypothese 4 stelde dat relatieve deprivatie via verhoogde politieke interesse zou leiden tot meer participatie. Om deze mediatie te toetsen worden dezelfde stappen gevolgd als bij hypothese 3. Ten

eerste, is in Model 2 het directe effect van relatieve deprivatie op participatie licht negatief, maar niet significant ($b = -0.01$, $p = .230$). Er is hier dus ook geen sprake van een overtuigend direct verband tussen relatieve deprivatie en onconventionele politieke participatie.

Ten tweede, toont Model 3a een klein maar significant positief verband tussen relatieve deprivatie en sterke politieke interesse ($b = 0.01$, $p = .032$). Mensen die relatief minder verdienen, blijken dus iets vaker zeer geïnteresseerd in politiek. In Model 3b is er geen significant verband met politieke desinteresse ($b = -0.01$, $p = .141$).

Zoals eerder genoemd, is politieke interesse een duidelijke voorspeller van participatie. Respondenten met minder interesse hebben, ten opzichte van zeer geïnteresseerden, een aanzienlijk lagere kans deel te nemen aan protesten of demonstraties. Wanneer politieke interesse wordt toegevoegd in Model 4, blijft het effect van relatieve deprivatie vrijwel onveranderd ($b = -0.01$, $p = .120$). De daling ten opzichte van Model 2 is zeer klein en het effect blijft niet significant.

Net als bij hypothese 3 laat Model 4 een duidelijke verbetering van de modelfit zien ten opzichte van Model 2 ($\Delta\chi^2(2) = 48.85$, $p < .001$), met een stijging van de Nagelkerke R^2 van 0.036 naar 0.072. Ondanks deze modelverbetering blijft het directe effect van relatieve deprivatie klein en niet significant.

Al met al kan op basis van deze resultaten niet worden gesproken van een mediatie-effect. Hoewel relatieve deprivatie in beperkte mate samenhangt met politieke interesse, is het directe effect op participatie niet significant en neemt nauwelijks af in Model 4. Ook hier is geen ondersteuning gevonden voor hypothese 4.

Controlevariabelen

De effecten van de controlevariabelen blijven over het algemeen stabiel. In de modellen met onconventionele politieke participatie als uitkomstvariabele (Model 1, 2 en 4), is het effect van gender steeds positief, maar pas in Model 4 ook significant ($b = 0.44$, $p = .001$). Dit betekent dat vrouwen in het volledige model een hogere kans op onconventionele politieke participatie hebben dan mannen. Voor leeftijd geldt dat het effect in Model 1, 2 en 4 niet significant is. In Model 4 blijft dit zo. Dit betekent dat er geen verband is gevonden tussen leeftijd en onconventionele politieke participatie. Opvallend is daarnaast het sterk negatieve effect van leeftijd op het voorspellen van politieke desinteresse (Model 3b). Jongere respondenten blijken in dit model minder vaak niet geïnteresseerd te zijn in politiek ($b = -0.12$, $p < .001$). Opleidingsniveau heeft in alle modellen een consistent positief en significant effect. Theoretisch opgeleiden participeren dus vaker in onconventionele politieke activiteiten. Alleen in Model 3b is het effect negatief, maar dit is te verwachten aangezien de afhankelijke variabele hier 'niet geïnteresseerd in politiek' is ($b = -0.38$, $p < .001$).

Modevaluatie en modelinspectie

Assumptietoetsing

De assumptie onafhankelijke waarnemingen is een belangrijke voorwaarde voor het uitvoeren van een logistische regressieanalyse. Deze assumptie veronderstelt dat er geen samenhang tussen cases en residuen is en dat de waarnemingen onafhankelijk van elkaar zijn. Tijdens de dataverzameling vulden respondenten de vragenlijst zelfstandig in en hadden geen contact met andere mensen tijdens het invullen. Binnen de data van het LISS-panel kan er echter zeer lichte beïnvloeding zijn, aangezien mensen uit hetzelfde huishouden deelnamen aan de enquête. Daarnaast kunnen mensen in eenzelfde huishouden op elkaar lijken. Dit betekent dat er een klein risico is op afhankelijkheid tussen respondenten uit hetzelfde huishouden. Aangezien deze groep relatief klein is in verhouding tot de totale steekproef en de invloed hiervan naar verwachting beperkt blijft, wordt dit risico als verwaarloosbaar beschouwd. Al met al kan dan ook gesteld worden dat de assumptie van onafhankelijkheid van waarnemingen niet geschonden is.

Uitbijters

Om na te gaan of de regressiemodellen werden beïnvloed door uitbijters of invloedrijke observaties, zijn per model verschillende controles uitgevoerd. Voor elk model is een scatterplot gemaakt van de standaardresiduen tegen de leverage-waarden. Daarnaast is voor elk model een nieuwe variabele geconstrueerd waarmee is aangegeven welke observaties de grenswaarde voor hoge leverage overschreden. Op basis daarvan zijn frequentietabellen gemaakt, waarmee het aandeel invloedrijke gevallen per model in kaart is gebracht.

Het percentage observaties dat wordt aangemerkt als invloedrijk varieert tussen 0,5% in model 1 en 2,6% in Model 3b. Dit betekent dat het aantal hoge leverage waarden ruim onder het gangbare percentage van 10% is. Daarnaast vormt het in de context van de omvangrijke steekproef ($N = 3031$) geen directe aanleiding tot het uitsluiten van cases. Om deze reden is er niet gekozen om observaties uit de analyse te halen of aanvullende analyses uit te voeren met de DfBeta. Een gedetailleerd overzicht van deze analyses is te vinden in Bijlage 3.

Multicollineariteit

Multicollineariteit verwijst naar de situatie waarin de onafhankelijke variabelen in de analyse zeer sterk met elkaar samenhangen. Er is gecontroleerd op multicollineariteit binnen de set van onafhankelijke variabelen in het volledige regressiemodel door middel van de Variance Inflation Factor (VIF). Deze VIF-waarden zijn berekend op basis van een lineair model met dezelfde predictoren als in model 4. De

VIF-waarden variëren tussen 1.07 en 1.94. Dit betekent dat de VIF-waarden onder de gangbare grenswaarde van 2 vallen. Dit geeft aan dat er geen sprake is van overlap in de voorspellende variabelen in het onderzoek. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat multicollineariteit geen probleem vormt in de analyses. Een overzicht van de exacte multicollineariteitanalyse inclusief de VIF-waarden is opgenomen in Bijlage 3

Tabel 4: Resultaten van de logistische regressieanalyses

	Model 1			Model 2			Model 3a ¹			Model 3b ²			Model 4		
	<i>b</i> (SE)	OR	<i>p</i>	<i>b</i> (SE)	OR	<i>p</i>	<i>b</i> (SE)	OR	<i>p</i>	<i>b</i> (SE)	OR	<i>p</i>	<i>b</i> (SE)	OR	<i>p</i>
Constant	-3.62 (0.31)	0.03	<.001	-3.85 (0.33)	0.02	<.001	-3.42 (0.25)	0.03	<.001	0.79 (0.23)	2.20	<.001	-2.70 (0.59)	0.07	<.001
Gender (1=man, 2=vrouw)	0.25 (0.13)	1.29	-0.056	0.23 (0.13)	1.25	0.088	-1.05 (0.11)	0.35	<.001	0.77 (0.10)	2.17	<.001	0.44 (0.14)	1.56	.001
Leeftijd	-0.00 (0.02)	1.00	0.834	0.01 (0.02)	1.01	0.782	0.06 (0.02)	1.06	<.001	-0.12 (0.02)	0.88	<.001	-0.01 (0.02)	1.00	0.564
Opleidingsniveau	0.22 (0.04)	1.25	<.001	0.25 (0.04)	1.28	<.001	0.34 (0.03)	1.40	<.001	-0.38 (0.03)	0.69	<.001	0.18 (0.04)	1.19	<.001
Relatieve deprivatie				-.01 (0.01)	0.99	0.230	0.01 (0.00)	1.01	0.032	-0.01 (0.00)	1.00	0.141	-0.01 (0.01)	0.99	0.120
Absolute deprivatie				0.35 (0.21)	1.42	0.103	0.42 (0.19)	1.52	0.025	0.05 (0.16)	1.05	0.741	0.30 (0.22)	1.35	0.173
Tamelijk politiek geïnteresseerd													-0.85 (0.15)	0.429	<.001
Niet politiek geïnteresseerd													-1.61 (0.26)	0.201	<.001
ΔChi2				7.20			781.18			852.19			48.85		
Hosmer & Lemeshow	20.67		0.008	14,53		0.069	12,79		0.119	16.25		0.039	7.19		0.516
Nagelkerke R2	0.031			0.036			0.144			0.039			0.072		
Df	3			5			5			5			7		

¹ Afhankelijke variabele: zeer geïnteresseerd (1) vs. tamelijk of niet geïnteresseerd (0)

² Afhankelijke variabele: niet geïnteresseerd (1) vs. tamelijk of zeer geïnteresseerd (0)

Conclusie en discussie

Dit onderzoek richtte zich op de relatie tussen relatieve en absolute deprivatie en onconventionele politieke participatie. Daarnaast werd de rol van politieke interesse onderzocht. De onderzoeksvraag die centraal stond was: *“In hoeverre spelen relatieve en absolute deprivatie een rol in het verklaren van onconventionele politieke participatie? En speelt politieke interesse hierin een verklarende rol?”*

De resultaten van dit onderzoek geven zowel bevestigende als verrassende uitkomsten. Zoals verwacht blijkt politieke interesse sterk samen te hangen met onconventionele politieke participatie. Respondenten die zeer geïnteresseerd zijn in politiek participeren aanzienlijk vaker in protesten of demonstraties. Dit sluit goed aan bij de theoretische verwachting dat politieke interesse dient als een motivatie om zich te verdiepen in politieke onderwerpen, een mening te vormen en mee te doen aan protesten of demonstraties (Delli Carpini, 2000; Verba, Schlozman & Brady, 1995; Prior, 2010; Weinschenk et al., 2021). De bevindingen van dit onderzoek laten zien dat politieke interesse, de kans op het meedoen aan protesten of demonstraties vergroot.

Echter blijken relatieve en absolute deprivatie geen duidelijke voorspellers van onconventionele politieke participatie. Op basis van het Civic Voluntarism Model (Verba, Schlozman & Brady, 1995) en de relatieve machtstheorie (Solt, 2008) was de verwachting dat absolute deprivatie, gemeten aan de hand van de inkomensgrens van 1500 euro, zou samenhangen met een kleinere kans op deelname aan protesten of demonstraties. Deze verwachting werd echter niet bevestigd. Het effect bleek niet significant en zelfs tegengesteld aan de verwachting. Op basis van de relatieve deprivatietheorie (Gurr, 1971) en het idee dat relatief gedepriveerden vaker het gevoel hebben dat hun belangen niet worden nageleefd door de politiek (Grasso et al., 2019), werd voor relatieve deprivatie verwacht dat dit zou samenhangen met een grotere kans op participatie. Ook hiervoor werd geen significant verband gevonden. Deze bevindingen zijn daarmee niet in lijn met de verwachtingen.

Om deze verrassende resultaten te duiden, is het belangrijk om stil te staan bij een aantal beperkingen van dit onderzoek. Een eerste beperking is dat slechts 8,9% van de respondenten aangaf deel te hebben genomen aan protesten of demonstraties. Door de beperkte variatie in onconventionele politieke participatie is het moeilijk om kleine effecten van relatieve en absolute deprivatie aan te tonen. Alhoewel deze beperkte variatie iets zegt over de werkelijkheid, namelijk dat onconventionele politieke participatie weinig voorkomt in de samenleving, zijn er manieren waarop vervolgonderzoek hier anders mee om zou kunnen gaan.

Zo zouden er doelgerichte steekproeven getrokken kunnen worden binnen groepen waarvan bekend is dat ze vaker deelnemen aan protestacties of demonstraties, zoals jongeren (Weiss, 2023). In dit

onderzoek was juist deze groep ondervertegenwoordigd. Daarentegen waren 67-plussers met 28,8% oververtegenwoordigd, terwijl eerder onderzoek laat zien dat politieke betrokkenheid na de middelbare leeftijd doorgaans afneemt (Jennings & Stoker, 2004). Dit kan betekenen dat effecten van relatieve en absolute deprivatie in deze steekproef onderschat zijn. Door meer balans in de leeftijdsverdeling aan te brengen, of juist gericht te onderzoeken in actiever protesterende groepen, zou er meer spreiding kunnen ontstaan in onconventionele politieke participatie, waardoor kleinere effecten duidelijker worden.

Daarnaast zou vervolgonderzoek zich specifiek kunnen richten op de groep jongeren en in hoeverre ze zich achtergesteld voelen. Mogelijk uiten jongeren dit op een andere manier, zoals op sociale media (Erasmus SYNC Lab & Hot Politics Lab, 2023). Zulke vormen sluiten mogelijk beter aan bij wat gedepriveerde jongeren zelf belangrijk vinden en hoe zij denken verandering te bereiken.

Een tweede beperking heeft te maken met de manier waarop relatieve en absolute deprivatie in dit onderzoek zijn opgesteld. Deze sluit mogelijk niet helemaal aan bij hoe mensen achterstelling ervaren. Absolute deprivatie is gemeten aan de hand van de armoedegrens zoals die is vastgesteld door het CBS, Nibud en SCP. Deze grens zegt iets over de koopkracht, maar niet per se over hoe mensen hun eigen situatie ervaren. Mensen met een laag inkomen kunnen zich gesteund voelen door mensen in hun omgeving en zich daardoor minder absoluut gedepriveerd voelen (Hashima & Amato, 1994). Omgekeerd kunnen mensen net boven de grens zonder die vangnetten wel financiële onzekerheid ervaren. Het kan dus zijn dat de operationalisatie van absolute deprivatie niet helemaal aansluit bij hoe mensen dit daadwerkelijk ervaren.

Voor vervolgonderzoek zou het daarom nuttig zijn om niet alleen naar een inkomensgrens te kijken, maar daar ook context bij te verzamelen. Bijvoorbeeld of iemand een lening heeft lopen of hulp krijgt van familie of vrienden. Daarnaast zouden vragen over of iemand door geldgebrek bepaalde dingen niet kan doen in het dagelijks leven nuttig zijn om een vollediger beeld te schetsen van absolute deprivatie (Böhnke, 2008).

Relatieve deprivatie is in dit onderzoek vastgesteld op basis van het verschil tussen het inkomen van de respondent en het gemiddelde inkomen binnen de eigen beroepsgroep. De veronderstelling hierbij was dat mensen die minder verdienen dan hun beroepsgenoten zich eerder achtergesteld voelen, en daardoor sneller geneigd zijn om te protesteren. Dit sluit aan bij de verwachtingen uit de relatieve deprivatietheorie (Gurr, 1971; Grasso et al., 2019), waarin sociale vergelijking leidt tot gevoelens van onrechtvaardigheid en frustratie, wat vervolgens kan aanzetten tot actie. In dit onderzoek werd dit effect echter niet gevonden.

Ook hier ligt een mogelijke verklaring bij de operationalisatie. Het zou kunnen dat voor mensen familieleden, buurtgenoten of vrienden relevanter zijn als referentiepunt. Onderzoek toont namelijk aan dat mensen onbewust kiezen om zich te vergelijken met mensen die dichtbij staan of op hen lijken (Smith et al., 2012). Daarnaast gaat het bij relatieve deprivatie ook sterk om hoe mensen hun eigen levenssituatie ervaren (Smith et al., 2012). Aangezien dit onderzoek niet is ingegaan op subjectieve vragen voor respondenten over hun eigen situatie, zou vervolgonderzoek kunnen vragen naar met wie respondenten zich vergelijken en in hoeverre zij tekortkomingen ervaren. Ook kan het opnemen van stellingen nuttig zijn om gevoelens van frustratie te meten, zodat er een vollediger beeld ontstaat van relatieve deprivatie. Ook zouden vragen over gevoelens van onrechtvaardigheid of sociale vergelijking kunnen helpen om een beter beeld te krijgen van de subjectieve kant van deprivatie.

Daarnaast is het relevant om te benoemen dat de data afkomstig zijn uit 2021, terwijl dit werkstuk in 2025 is geschreven. De resultaten zeggen dus weinig over de ontwikkelingen van de afgelopen jaren. Het politieke landschap in Nederland is sindsdien flink veranderd, met als hoogtepunt de landelijke verkiezingsuitslag van 2023, waarbij de Partij voor de Vrijheid de grootste werd (Voogd, 2023). Deze uitslag was een van de meest opvallende in de recente geschiedenis. Veel Nederlanders ervaren daarnaast een kloof tussen burger en politiek. Ook zijn gevoelens van onrechtvaardigheid of somberheid over de toekomst breed aanwezig in Nederland (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2024).

Al deze maatschappelijke ontwikkelingen kunnen ervoor zorgen dat gevoelens van onvrede sneller ontstaan. Het is dan ook mogelijk dat mensen juist nu sneller geneigd zijn om te protesteren. In deze context zou deprivatie wellicht samenhangen met onconventionele politieke participatie. Vervolgonderzoek is daarom nodig om actuele beweegredenen van mensen in kaart te brengen. De theoretische verwachting blijft hetzelfde, maar de omstandigheden waarin deze tot uiting komt, zijn in 2025 mogelijk anders dan in 2021. Daardoor zouden de resultaten ook anders kunnen uitpakken.

Daarnaast zou vervolgonderzoek dieper in kunnen gaan op hoe deprivatie-ervaringen zich ontwikkelen over tijd door middel van longitudinale data. Dit onderzoek geeft een momentopname van relatieve en absolute deprivatie. Op deze manier kan er nog concreter worden ingegaan op wanneer gedeprimeerden wel of niet besluiten te participeren.

Hoewel de resultaten afwijken van wat verwacht werd op basis van de theorie, dragen ze bij aan het wetenschappelijke debat. De bevindingen laten zien dat deprivatie niet vanzelfsprekend leidt tot het wel of niet meedoen aan protesten of demonstraties. Politieke interesse blijkt daarentegen wel een belangrijke factor. Dit inzicht kan overheidsinstanties helpen bij het ontwikkelen van beleid om politieke betrokkenheid te stimuleren. Ook voor organisaties die mensen willen aanzetten tot maatschappelijke actie is het van belang om eerst te zorgen dat mensen geïnteresseerd zijn in het

onderwerp. Afhankelijk van de doelgroep kan het daarbij helpen om campagnes af te stemmen op de plekken waar die doelgroep actief is, bijvoorbeeld op sociale media.

Het feit dat relatieve en absolute deprivatie in dit onderzoek geen duidelijke voorspellers waren voor onconventionele politieke participatie, suggereert dat achterstelling niet altijd leidt tot het meedoen aan protesten of demonstraties. De redenen hiervoor kunnen ergens anders liggen. Dit benadrukt het belang van aanvullend onderzoek dat zich concentreert op de persoonlijke ervaringen van individuen, op bepaalde groepen of op de ontwikkeling van gevoelens van achterstelling in de tijd. Juist door meer inzicht te krijgen in hoe en waarom mensen hun onvrede omzetten in actie, kan beter worden begrepen welke factoren in de huidige samenleving bijdragen aan onconventionele politieke participatie. Wanneer de politiek en beleidsmakers hier effectief op reageren, zou dit kunnen bijdragen aan het voorkomen van meer maatschappelijke onvrede.

Literatuur

- Ardèvol-Abreu, A., Gil de Zúñiga, H., & Gámez, E. (2020). The influence of conspiracy beliefs on conventional and unconventional forms of political participation: The mediating role of political efficacy. *British Journal of Social Psychology*, 59(2), 549–569.
<https://doi.org/10.1111/bjso.12366>
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 51(6), 1173–1182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Böhnke, P. (2008). Are the poor socially integrated? The link between poverty and social support in different welfare regimes. *Journal of European Social Policy*, 18(2), 133-150.
<https://doi.org/10.1177/0958928707087590>
- Brady, H. E., Verba, S., & Schlozman, K. L. (1995). Beyond SES: A Resource Model of Political Participation. *American Political Science Review*, 89(2), 271–294.
<https://doi.org/10.2307/2082425>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024). *Emancipatiemonitor 2024*.
<https://longreads.cbs.nl/emancipatiemonitor-2024/>
- Dalton, R. J. (2008). Citizenship norms and the expansion of political participation. *Political studies*, 56(1), 76-98. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2007.00718.x>
- Delli Carpini, M. X. (2000). In search of the informed citizen: What Americans know about politics and why it matters. *The Communication Review*, 4(1), 129–164.
<https://doi.org/10.1080/10714420009359466>
- Delsen, L. (2019). Armoede meten was, is en blijft arbitrair maar zinvol. In *Nijmegen : Valkhof Pers eBooks* (pp. 30–57). <https://thijmgenootschap.nl/wp-content/uploads/2019/08/t107-1-2-lei-delsen-armoede-meten-was-is-en-blijft-arbitrair-maar-zinvol.pdf>
- Emmenegger, P., Marx, P., & Schraff, D. (2017). Off to a Bad Start: Unemployment and Political Interest during Early Adulthood. *The Journal of Politics*, 79(1), 315–328.
<https://doi.org/10.1086/688226>
- Erasmus SYNC Lab & Hot Politics Lab. (2023). *Jongeren en politiek: Resultaten uit het Urban Rotterdam Project* <https://www.eur.nl/nieuws/jongeren-tonen-meer-interesse-specifieke-politieke-onderwerpen-dan-nederlandse-politiek-als-geheel>

- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7(2), 117–140.
<https://doi.org/10.1177/001872675400700202>
- Grasso, M. T., Yoxon, B., Karampampas, S., & Temple, L. (2019). Relative deprivation and inequalities in social and political activism. *Acta Politica : International Journal of Political Science*, 54(3), 398–429. <https://doi.org/10.1057/s41269-017-0072-y>
- Gurr, T. R. (1971). *Why men rebel*. Princeton University Press
- Hashima, P. Y., & Amato, P. R. (1994). Poverty, Social Support, and Parental Behavior. *Child Development*, 65(2), 394–403. <https://doi.org/10.2307/1131391>
- Jacobs, K., Lubbers, M., Sipma, T., Spierings, N., & Van der Meer, T. W. G. (2021). *Dutch Parliamentary Election Study 2021 (DPES/NKO 2021)* [Dataset]. DANS.
<https://doi.org/10.17026/dans-xcy-ac9q>
- Jennings, M. K., & Stoker, L. (2004). Social Trust and Civic Engagement across Time and Generations. *Acta Politica*, 39(4), 342–379. <https://doi.org/10.1057/palgrave.ap.5500077>
- Linssen R., Schmeets H., Scheepers P., & Grotenhuis M.T. (2018). Conventional and unconventional political participation in times of financial crisis in the Netherlands, 2002–2012. *Acta Politica*, 53(2), 283–304. <https://doi.org/10.1057/s41269-017-0051-3>
- Marien, S., Hooghe, M., & Quintelier, E. (2010). Inequalities in Non-institutionalised Forms of Political Participation: A Multi-level Analysis of 25 countries. *Political Studies*, 58(1), 187–213.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2009.00801.x>
- Plantinga, A., Zeelenberg, M., & Breugelmans, S. M. (2018). De effecten van armoede op voelen, denken en doen. *Tilburg: Tilburg University*.
<file:///X:/My%20Downloads/Effecten%20van%20Armoede.pdf>
- Prior, M. (2010). You’ve Either Got It or You Don’t? The Stability of Political Interest over the Life Cycle. *The Journal of Politics*, 72(3), 747–766. <https://doi.org/10.1017/S0022381610000149>
- Quintelier, E. (2007). Differences in political participation between young and old people. *Contemporary Politics*, 13(2), 165–180. <https://doi.org/10.1080/13569770701562658>
- Schlozman, K. L., Burns, N., & Verba, S. (1999). “What Happened at Work Today?”: A Multistage Model of Gender, Employment, and Political Participation. *The Journal of Politics*, 61(1), 29–53.

- Schmeets, H. (2017). Politieke betrokkenheid in Nederland. In *CBS / Statistische Trends*.
https://www.cbs.nl/-/media/_pdf/2017/48/2017st04-politieke-betrokkenheid-in-nederland.pdf
- Schmeets, H., D'Agostino, G., Böhme, S.M. (2024, 15 april). *Politieke participatie van sociaaleconomische groepen*. Centraal Bureau Voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2024/politieke-participatie-van-sociaaleconomische-groepen?onepage=true>
- Schur, L., Shields, T., & Schriener, K. (2003). Can I Make a Difference? Efficacy, Employment, and Disability. *Political Psychology*, 24(1), 119–149.
- Smith, H. J., & Pettigrew, T. F. (2015). Advances in Relative Deprivation Theory and Research. *Social Justice Research*, 28(1), 1–6. <https://doi.org/10.1007/s11211-014-0231-5>
- Smith, H. J., Pettigrew, T. F., Pippin, G. M., & Bialosiewicz, S. (2012). Relative deprivation: a theoretical and meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 16(3), 203–232.
<https://doi.org/10.1177/1088868311430825>
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2024). *Burgerperspectieven 2024: Bericht 1*.
<https://repository.scp.nl/handle/publications/1410>
- Solt, F. (2008). Economic Inequality and Democratic Political Engagement. *American Journal of Political Science*, 52(1), 48–60. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00298.x>
- Song, Z., Yuan, D., & Cheng, Z. (2024). Relative deprivation or absolute deprivation? Empirical evidence of criminal crimes in China. *Psychology, Crime & Law*, 30(3), 229–249. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2022.2079644>
- Stekelenburg, J. v., & Klandermans, B. (2024). *A social psychology of protest : individuals in action*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316823354>
- Suls, J., Martin, R., & Wheeler, L. (2002). Social Comparison: Why, With Whom, and With What Effect? *Current Directions in Psychological Science*, 11(5), 159–163.
<https://doi.org/10.1111/1467-8721.00191>
- Teorell, J. (2006). Political participation and three theories of democracy: A research inventory and agenda. *European Journal of Political Research*, 45(5), 787–810.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00636.x>

- Van Benthem, D., Bosma, F., Dequeker, S., Ten Klooster, D., Polm, S., & Platform voor onderzoeksjournalistiek Investico. (2022). Demonstraties in cijfers. In *Platform Voor Onderzoeksjournalistiek Investico*. <https://www.platform-investico.nl/media/pages/onderzoeken/onderzoek-demonstratierecht-in-de-knel/85ce1e51d7-1691069684/demonstratierecht-in-cijfers-1-.docx.pdf>
- Van Den Brakel, M., Gidding, K., Lok, R., Otten, F., Vandewal, E., Centraal Bureau voor de Statistiek, Bos, J., Warnaar, M., Wieman, G., Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting, Goderis, B., Muns, S., & Sociaal en Cultureel Planbureau. (2024). De nieuwe methode om armoede in Nederland te meten. In *Verantwoording en Toelichting*. <https://www.unicef.nl/files/Rapport-Nieuwe-methode-armoede.pdf>
- van Deth, J. W. (2014). A conceptual map of political participation. *Acta Politica*, 49(3), 349–367. <https://doi.org/10.1057/ap.2014.6>
- Van Stekelenburg, J., & Klandermans, B. (2013). The social psychology of protest. *Current Sociology*, 61(5–6), 886–905. <https://doi.org/10.1177/0011392113479314>
- Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Harvard University Press.
- Voogd, R., Jacobs, K., Lubbers, M., & Spierings, N. (2024). *De verkiezingen van 2023: 'Van Onderstroom naar Doorbraak: Onvrede en Migratie'*. SKON. <https://www.dpes.nl/wp-content/uploads/2024/07/NKO2023-Rapportage-De-verkiezingen-van-2023-1.pdf>
- Weinschenk, A. C., Dawes, C. T., Oskarsson, S., Klemmensen, R., & Nørgaard, A. S. (2021). The relationship between political attitudes and political participation: Evidence from monozygotic twins in the United States, Sweden, Germany, and Denmark. *Electoral Studies*, 69. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102269>
- Weiss, J. (2023). Disengaged or raising voices? An analysis of the relationship between individual risk perception and non-institutionalised political participation. *Acta Politica*, 1–19. <https://doi.org/10.1057/s41269-023-00301-x>

Bijlage 1

Deze bijlage sluit aan bij het methoden hoofdstuk, waarin de zeven variabelen van dit onderzoek worden gepresenteerd. De bijlage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de beschrijvende statistieken gepresenteerd voordat de missende waarden uit de analyse zijn verwijderd. Ook worden in dit deel de bewerkingen op de oorspronkelijke variabelen toegelicht, waaronder welke variabelen zijn samengevoegd of er een hercodering is toegepast om nieuwe variabelen te maken. In het tweede deel worden de variabelen zonder missende waarden weergegeven en zal ook een uitleg van de beschrijvende statistieken bevatten. Deze versies van de variabelen worden gebruikt in de logistische regressieanalyses. Aangezien er in dit onderzoek geen variabelen zijn samengevoegd die samen een schaal vormen, zijn er geen betrouwbaarheidsanalyses uitgevoerd.

Deel 1 – Beschrijvende statistieken voor selectie van cases

Relatieve deprivatie

De variabele ‘relatieve deprivatie’ is geconstrueerd aan de hand van de variabelen ‘netto maandinkomen’ (N92) en ‘beroep’ (V362). Voor ‘absolute deprivatie’ is ook het netto maandinkomen gebruikt. Voor het netto maandinkomen konden respondenten kiezen uit 15 inkomenscategorieën.

Netto maandinkomen						Beroep								
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent			
Valid	No income	46	1,0	1,1	1,1	Valid	Skilled agricultural, forestry and fishery workers	35	,7	1,4	1,4			
	€500 or less	52	1,1	1,3	2,4		Armed forces occupations	21	,4	,8	2,2			
	€501 - €1000	137	2,8	3,4	5,8		Managers	140	2,9	5,4	7,6			
	€1001 - €1500	307	6,3	7,6	13,5		Professionals	212	4,4	8,2	15,8			
	€1501 - €2000	459	9,5	11,4	24,9		Technicians and associate professionals	438	9,1	17,0	32,8			
	€2001 - €2500	612	12,6	15,2	40,1		Elementary occupations	647	13,4	25,1	57,9			
	€2501 - €3000	480	9,9	11,9	52,0		Clerical support workers	241	5,0	9,4	67,3			
	€3001 - €3500	379	7,8	9,4	61,4		Craft and related trades workers	127	2,6	4,9	72,2			
	€3501 - €4000	401	8,3	10,0	71,4		Service and sales workers	437	9,0	17,0	89,2			
	€4001 - €5500	564	11,7	14,0	85,4		Plant and machine operators and assemblers	103	2,1	4,0	93,2			
	€5001 - €5500	165	3,4	4,1	89,5		Other profession	176	3,6	6,8	100,0			
	€5501 - €6000	131	2,7	3,3	92,8		Total	2577	53,3	100,0				
	€6001 - €7000	145	3,0	3,6	96,4		Missing	INAP: Inapplicable due to routing	1899	39,2				
	€7001 - €8000	49	1,0	1,2	97,6			DK: Don't know	6	,1				
	€8001 or more	97	2,0	2,4	100,0			WS: Won't say	24	,5				
	Total	4024	83,2	100,0				IC: Did not finish questionnaire	75	1,5				
Missing	DK: Don't know	81	1,7			PA: Did not participate in pre-election survey		252	5,2					
	WS: Won't say	269	5,6			NA: Item empty		6	,1					
	PA: Did not participate in pre-election survey	252	5,2			Total		2262	46,7					
	NA: Item empty	213	4,4			Total					4839	100,0		
	Total	815	16,8											
Total		4839	100,0			Total		4839	100,0					

Figuur 1.1.1: frequentietabellen van netto maandinkomen en beroep voor selectie van cases

```

FREQUENCIES VARIABLES=N92 V362

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

```

Voor het meten van relatieve deprivatie zijn inkomenscategorieën omgezet in schattingen op basis van de middenwaarde per categorie. Hiervoor is een nieuwe variabele aangemaakt: netto_inkomen_schatting. Vervolgens is per beroepsgroep het gemiddelde inkomen berekend. Dit is gecontroleerd op basis van een means tabel en een boxplot. Op basis hiervan is een nieuwe dichotome variabele aangemaakt: rel_deprivatie. Respondenten met een inkomen onder het gemiddelde binnen hun beroepsgroep kregen de waarde 1 (relatief gedepriveerd). Respondenten met een inkomen gelijk aan of boven het gemiddelde kregen de waarde 0 (niet relatief gedepriveerd). Vervolgens is van deze variabele een histogram gemaakt. Ten slotte, is rel_deprivatie gedeeld door 100 aangezien dit interpretatie gemakkelijker maakt.

```
*midden van elke categorie is onbekend.
*inkomen omzetten naar geschatte middenwaarden.

RECODE N92

  (1=0) (2=250) (3=750) (4=1250) (5=1750) (6=2250) (7=2750) (8=3250)

  (9=3750) (10=4750) (11=5250) (12=5750) (13=6500) (14=7500) (15=8500)

  INTO netto_inkomen_schatting.

VARIABLE LABELS netto_inkomen_schatting "Geschat netto inkomen per maand (middenwaarde)".

EXECUTE.

*netto_inkomen_schatting controleren.

FREQUENCIES VARIABLES=netto_inkomen_schatting

  /ORDER=ANALYSIS.

*bepalen van het gemiddelde inkomens per beroep.

AGGREGATE

  /OUTFILE=* MODE=ADDVARIABLES OVERWRITE=YES

  /BREAK=V362

  /gem_inkomen = MEAN(netto_inkomen_schatting).

*controle van de gemiddelde inkomens per beroep.

MEANS TABLES = netto_inkomen_schatting BY V362

  /CELLS = MEAN COUNT STDDEV.

*checken dmv boxplot.

EXAMINE VARIABLES=netto_inkomen_schatting BY V362

  /PLOT=BOXPLOT

  /STATISTICS=NONE

  /NOTOTAL.
```

```

*nieuwe variabele maken rel_deprivatie.

COMPUTE rel_deprivatie = netto_inkomen_schatting - gem_inkomen.

VARIABLE LABELS rel_deprivatie "Afwijking van het beroepsgemiddelde inkomen".

EXECUTE.

*histogram en frequentietabel van relatieve deprivatie.

FREQUENCIES VARIABLES=rel_deprivatie

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

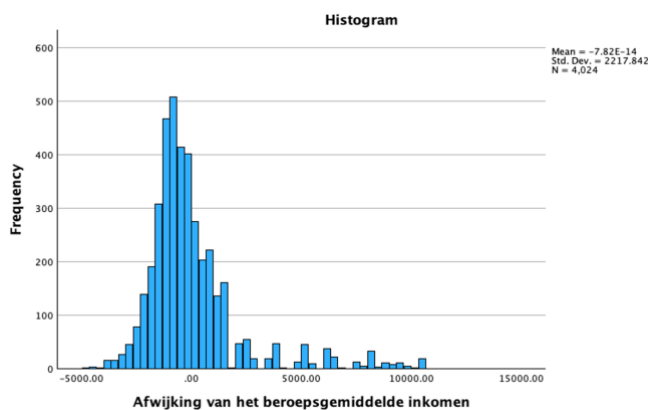
*deze variabele is moeilijk te interpreteren; delen door 100; nieuwe variabele rel_deprivatie_100

COMPUTE rel_deprivatie_100 = rel_deprivatie / 100

VARIABLE LABELS rel_deprivatie_100 "Relatieve deprivatie (per 100 euro)".

EXECUTE

```


Figuur 1.1.2: histogram van relatieve deprivatie voor selectie van cases

Absolute deprivatie

Voor het meten van absolute deprivatie is ook gemeten aan de hand van de variabele netto maandinkomen (N92). Er is een nieuwe dichotome variabele aangemaakt: abs_deprivatie. Respondenten met een inkomen in de onderste vier categorieën van N92 (t/m € 1500 netto per maand) worden als absoluut gedeprimeerd beschouwd en krijgen de waarde 1. Alle anderen krijgen de waarde 0. Er is een histogram en frequentietabel gemaakt van abs_deprivatie.

```

*variabele voor absolute deprivatie maken; abs_deprivatie

COMPUTE abs_deprivatie = 0.

IF (N92 <= 4) abs_deprivatie = 1.

IF (MISSING(N92)) abs_deprivatie = $SYSMIS.

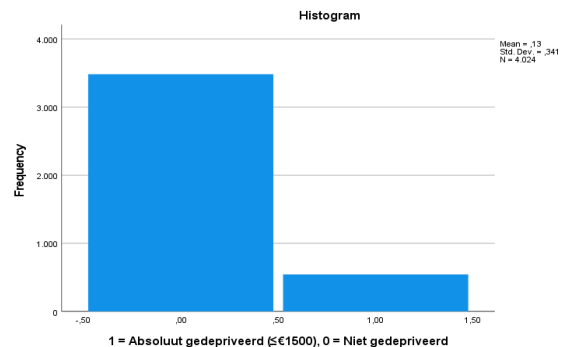
VARIABLE LABELS abs_deprivatie "1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd".

EXECUTE.

```

1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	3482	72,0	86,5	86,5
	1,00	542	11,2	13,5	100,0
	Total	4024	83,2	100,0	
Missing	System	815	16,8		
Total		4839	100,0		

Figuur 1.1.3: frequentietabel en histogram van absolute deprivatie voor selectie van cases

```

*histogram en frequentietabel

FREQUENCIES VARIABLES=abs_deprivatie

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE

/HISTOGRAM

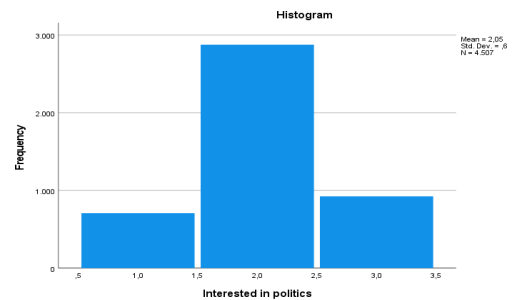
/ORDER=ANALYSIS.

```

Politieke interesse

Voor het meten van 'politieke interesse' is de variabele V024 gebruikt. De naam van de variabele is veranderd naar 'pol_interesse'. De interesse in politiek is gemeten aan de hand van drie antwoord categorieën: zeer geïnteresseerd, tamelijk geïnteresseerd en niet geïnteresseerd. Hieronder staat een frequentietabel en histogram van de politieke interesse. Omdat in de logistische regressie twee dummies zijn opgenomen om de verschillende groepen binnen politieke interesse te vergelijken, zijn daarnaast twee aparte variabelen aangemaakt. De eerste dummy genaamd polint_tamelijk onderscheidt respondenten die tamelijk geïnteresseerd zijn (1) van degenen die zeer of niet geïnteresseerd zijn (0). De tweede dummy genaamd dichopolint_2 onderscheidt respondenten die niet geïnteresseerd zijn (1) van degenen die tamelijk of zeer geïnteresseerd zijn (0). De frequentietabel en histogram van de dummies zijn gepresenteerd in deel 2 van bijlage 2. Ter verduidelijking: in de syntax staat 'redelijk' gelijk aan 'tamelijk'.

Interested in politics					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Very	707	14,6	15,7	15,7
	Fairly	2876	59,4	63,8	79,5
	Not	924	19,1	20,5	100,0
	Total	4507	93,1	100,0	
Missing	DK: Don't know	57	1,2		
	WS: Won't say	23	,5		
	PA: Did not participate in pre-election survey	252	5,2		
	Total	332	6,9		
Total		4839	100,0		

Figuur 1.1.4: frequentietabel en histogram politieke interesse voor selectie van cases

*handige naam maken.

```
RENAME VARIABLES (V024 = pol_interesse
```

*histogram en frequentietabel

```
FREQUENCIES VARIABLES=pol_interesse
```

```
/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE
```

```
/HISTOGRAM /ORDER=ANALYSIS.
```

* Dummy voor zeer geïnteresseerd (3) vs. niet en redelijk (1+2)

→ Hiermee test ik of "zeer geïnteresseerden" zich onderscheiden van de rest.

```
RECODE pol_interesse (1=1) (2=0) (3=0) INTO dichopolint_1.
```

```
VARIABLE LABELS dichopolint_1 'Zeer geïnteresseerd (1) vs. redelijk en niet geïnteresseerd (0)'.
```

```
VALUE LABELS dichopolint_1 0 'Redelijk/niet geïnteresseerd' 1 'Zeer geïnteresseerd'.
```

```
EXECUTE.
```

* Dummy voor niet geïnteresseerd (3) vs. zeer en redelijk (1+2)

→ Hiermee test ik of "niet geïnteresseerden" zich onderscheiden van de rest.

```
RECODE pol_interesse (1=0) (2=0) (3=1) INTO dichopolint_2.
```

```
VARIABLE LABELS dichopolint_2 'Niet geïnteresseerd (1) vs. redelijk en zeer geïnteresseerd (0)'.
```

```
VALUE LABELS dichopolint_2 0 'Redelijk/zeer geïnteresseerd' 1 'Niet geïnteresseerd'.
```

```
EXECUTE.
```

*Dummy voor tamelijk geïnteresseerd

```
RECODE pol_interesse (1=0) (2=1) (3=0) INTO polint_tamelijk.
```

```
VARIABLE LABELS polint_redelijk 'Redelijk geïnteresseerd (1) vs. zeer/niet geïnteresseerd (0)'.
```

```
VALUE LABELS polint_redelijk 0 'Zeer/niet geïnteresseerd' 1 'Redelijk geïnteresseerd'.
```

```
EXECUTE.
```

Onconventionele politieke participatie

Voor het meten van onconventionele politieke participatie zijn de variabelen V284 en V285 gebruikt. De antwoordmogelijkheden zijn binair gecodeerd (1 = Ja, 2 = Nee). Er zijn frequentietabellen gemaakt van deze variabelen.

Did (not) join a civic action group					Did (not) join a demonstration											
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent					
Valid	Not mentioned	3456	71,4	96,0	96,0	Valid	Not mentioned	3382	69,9	93,9	93,9					
	Mentioned	145	3,0	4,0	100,0		Valid	Mentioned	219	4,5	6,1	100,0				
	Total	3601	74,4	100,0				Valid	Total	3601	74,4	100,0				
Missing	DK: Don't know	105	2,2			Missing			DK: Don't know	105	2,2					
	WS: Won't say	51	1,1				Missing		WS: Won't say	51	1,1					
	IC: Did not finish questionnaire	42	,9					Missing	IC: Did not finish questionnaire	42	,9					
	PA: Did not participate in post-election survey	838	17,3						Missing	PA: Did not participate in post-election survey	838	17,3				
	NA: Item empty	202	4,2							Missing	NA: Item empty	202	4,2			
	Total	1238	25,6								Missing	Total	1238	25,6		
	Total	4839	100,0									Missing	Total	4839	100,0	

Figuur 1.1.5: frequentietabellen van meedoen aan protest en demonstratie voor selectie van cases

```

FREQUENCIES VARIABLES=V284 V285
/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.

```

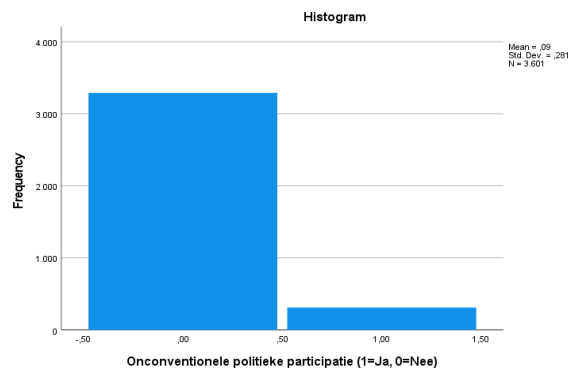
Voor het meten van onconventionele politieke participatie is een nieuwe dummy gemaakt op basis van de antwoorden op V284 en V285. Als een respondent op ten minstens een van beide vragen "Ja" antwoordde, werd dit gecodeerd als 1 (= deelname aan onconventionele politieke participatie). Als op beide vragen "Nee" werd geantwoord, kreeg de respondent een 0 (= geen deelname aan onconventionele politieke participatie). Van deze variabele is een histogram en een frequentietabel gemaakt.

```

*variabele maken; onconventioneel_politiek
COMPUTE onconventioneel_politiek = (V284 = 1 OR V285 = 1).
VARIABLE LABELS onconventioneel_politiek "Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)".
EXECUTE.

```

Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)				
		Frequency	Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	3290	68,0	91,4
	1.00	311	6,4	100,0
	Total	3601	74,4	100,0
Missing	System	1238	25,6	
Total		4839	100,0	

Figuur 1.1.6: frequentietabel en histogram van onconventionele politieke participatie voor selectie van cases

*frequentietabel.

FREQUENCIES VARIABLES= onconventioneel_politiek

/NTILES=4

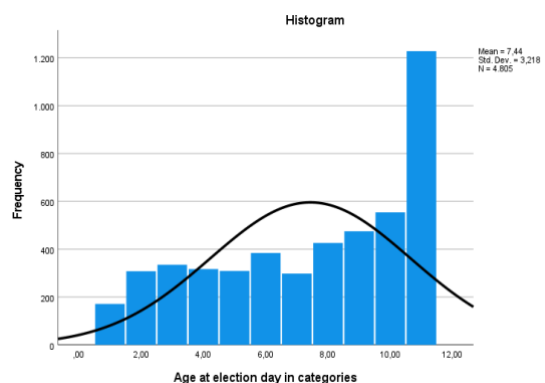
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN

/ORDER=ANALYSIS.

Controlevariabelen: leeftijd, gender, opleidingsniveau

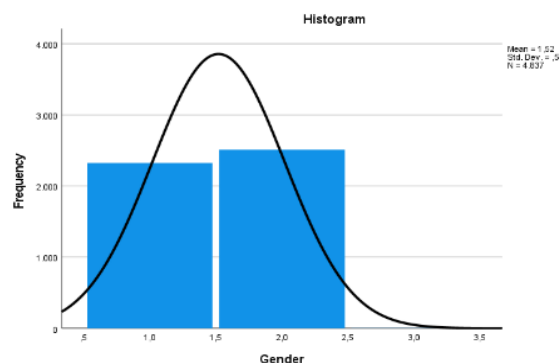
Van de controlevariabelen leeftijd (V013), gender (V010) en opleidingsniveau (V368) zijn frequentietabellen en histogrammen gemaakt. De groep van 67 jaar en ouder is relatief groot (25,4%). De verdeling naar gender is vrij evenwichtig, met uitzondering van twee respondenten die zichzelf als 'anders, namelijk' aanduiden. Bij opleidingsniveau valt op dat de grootste groep een tertiair diploma heeft (25,2%). De kleinste groep bestaat uit respondenten die alleen basisonderwijs hebben gevolgd. Er is een dummyvariabele gemaakt van gender, waarbij 0 = man en 1 – vrouw.

Age at election day in categories				
		Frequency	Percent	Cumulative Percent
Valid	18-20 years	171	3,5	3,6
	21-25 years	308	6,4	10,0
	26-30 years	335	6,9	16,9
	31-35 years	317	6,6	23,5
	36-40 years	309	6,4	30,0
	41-46 years	384	7,9	38,0
	46-50 years	298	6,2	44,2
	51-55 years	426	8,8	53,0
	56-60 years	475	9,8	62,9
	61-66 years	554	11,4	74,4
	67 years and older	1228	25,4	100,0
Missing	NA: Item empty	34	,7	
Total		4839	100,0	

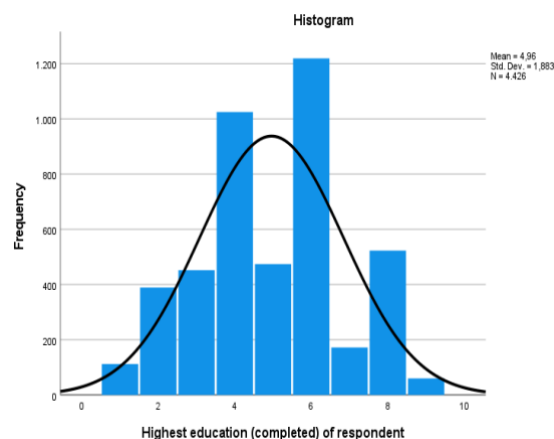
Figuur 1.1.7: frequentietabel en histogram van leeftijd voor selectie van cases

Gender					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Male	2325	48,0	48,1	48,1
	Female	2510	51,9	51,9	100,0
	Other, namely	2	,0	,0	100,0
	Total	4837	100,0	100,0	
Missing	NA: Item empty	2	,0		
Total		4839	100,0		

Figuur 1.1.8: frequentietabel en histogram van gender voor selectie van cases

Highest education (completed) of respondent					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Elementary / primary	112	2,3	2,5	2,5
	Secondary lower vocational (e.g., VMBO-B, VMBO-K, praktijkonderwijs, VGLO, LAVO, LTS, Huishoudschool)	389	8,0	8,8	11,3
	Secondary higher vocational (e.g., VMBO-T, MAVO, MULO, 3-jarige HBS)	452	9,3	10,2	21,5
	Tertiary vocational (i.e., MBO, MTS)	1025	21,2	23,2	44,7
	Higher secondary (i.e., HAVO, VWO, HBS, Gymnasium, Atheneum)	474	9,8	10,7	55,4
	Tertiary higher vocational (i.e., HBO, HTS, HEAO, Kweekschool, Sociale of Pedagogische Academie)	1219	25,2	27,5	82,9
	University Bachelor	172	3,6	3,9	86,8
	University Master	523	10,8	11,8	98,6
	Not applicable	60	1,2	1,4	100,0
	Total	4426	91,5	100,0	
Missing	DK: Don't know	36	,7		
	WS: Won't say	55	1,1		
	IC: Did not finish questionnaire	58	1,2		
	PA: Did not participate in pre-election survey	252	5,2		
	NA: Item empty	12	,2		
	Total	413	8,5		
Total		4839	100,0		

Figuur 1.1.9: frequentietabel en histogram van opleidingsniveau voor selectie van cases

FREQUENCIES VARIABLES=V013 V010 V368

/NTILES=4

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

Deel 2 – Beschrijvende statistieken na selectie van cases

Om de kwaliteit van dit onderzoek te waarborgen, is een indicator aangemaakt voor multivariate missing data. Door middel van een regressiemodel is te zien welke respondenten op één of meerdere van de in de analyse opgenomen variabelen een ontbrekende waarde hadden. Met behulp van de regressieoutput werd een nieuwe variabele (obs) aangemaakt, waarbij: obs = 1 aangeeft dat een respondent volledige gegevens heeft op alle betrokken variabelen; obs = 0 aangeeft dat er sprake is van minstens één ontbrekende waarde. Vervolgens zijn alleen de complete cases geselecteerd (filter op obs = 1). In dit deel van de bijlage worden deze stappen gepresenteerd en worden de beschrijvende statistieken van de variabelen gepresenteerd. De uiteindelijke steekproef van N = 3031.

Hieronder staat de syntax van het maken van filter_\$, waarmee de missende waarden zijn uitgesloten uit de analyse. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal ontbrekende waarden per variabele vooraf aan de filtering. Vervolgens worden de beschrijvende statistieken van de variabelen gepresenteerd zonder missende waarden. De syntax van de beschrijvende statistieken is aan het einde van dit deel gepresenteerd.

Tabel 1.2.1: overzicht van missende waarden per variabele

Variabele	N (missing)
Absolute deprivatie	815
Relatieve deprivatie	815
Politieke interesse	332
Onconventionele politieke participatie	1238
Leeftijd	34
Gender	2
Opleidingsniveau	413
Type respondent	839

*indicator voor multivariate missing data.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA

/CRITERIA = PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)

/NOORIGIN

/DEPENDENT onconventioneel_politiek

/METHOD = ENTER abs_deprivatie rel_deprivatie pol_interesse V010 V013 V368

/SAVE RESID.

RECODE RES_1 (MISSING=0) (ELSE=1) INTO obs.

VARIABLE LABELS obs '1 = complete data; 0 = missing op ten minste één variabele'.

VALUE LABELS obs 0 'Incomplete' 1 'Complete'.

FORMATS obs (F1.0).

FREQUENCIES VARIABLES=obs.

*filtervariabele aan voor complete cases.

COMPUTE filter_\$ = (obs = 1 AND (V010 = 1 OR V010 = 2)).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'obs = 1 AND (V010 = 1 OR V010 = 2) (FILTER)'.

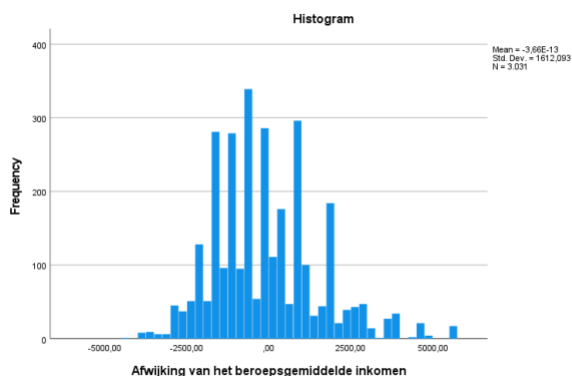
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (F1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

Relatieve deprivatie

Figuur 1.2.1: histogram van relatieve deprivatie na selectie van cases

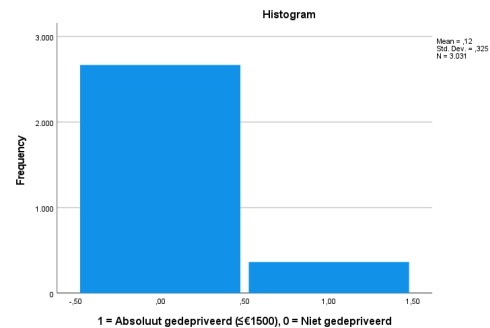
Het bovenstaande histogram van rel_deprivatie geeft het verschil weer tussen het individuele inkomen van de respondent en het gemiddelde inkomen binnen diens beroepsgroep. Doordat de positieve en

negatieve afwijkingen elkaar opheffen, komt er een gemiddelde afwijking uit op € 0. Er is een standaarddeviatie van € 1612,09. De verdeling is asymmetrisch met een lichte rechts-scheefheid. Dit betekent dat een aantal respondenten aanzienlijk meer verdienen dan het beroepsgemiddelde.

Absolute deprivatie

1 = Absoluut gedepriveerd ($\leq$ €1500), 0 = Niet gedepriveerd

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	2668	88,0	88,0	88,0
	1,00	363	12,0	12,0	100,0
Total		3031	100,0	100,0	

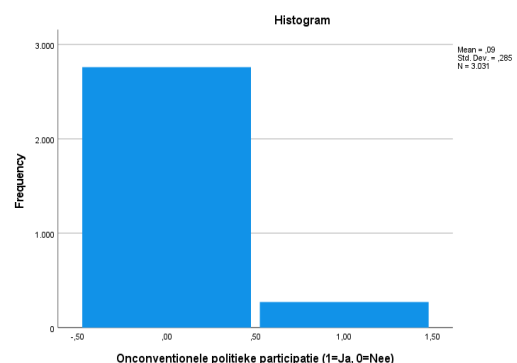
Figuur 1.2.2: frequentietabel en histogram van absolute deprivatie na selectie van cases

De variabele abs_deprivatie geeft aan of respondenten een netto maandinkomen hebben onder of boven de armoedegrens van € 1500. Een score van 1 betekent absoluut gedepriveerd ($\leq$ € 1500), 0 betekent niet gedepriveerd. In totaal vallen 362 respondenten (12%) onder deze grens. De meeste respondenten zijn niet absoluut gedepriveerd.

Onconventionele politieke participatie

Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	2760	91,1	91,1	91,1
	1,00	271	8,9	8,9	100,0
Total		3031	100,0	100,0	

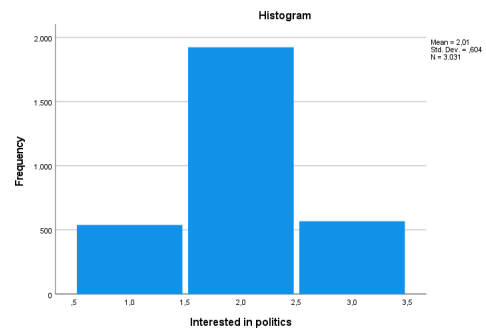

Figuur 1.2.3: frequentietabel en histogram van onconventionele politieke participatie na selectie van cases

De variabele onconventioneel_politiek geeft aan of respondenten ooit hebben deelgenomen aan onconventionele politieke acties (zoals demonstraties of protesten). Een score van 1 betekent deelname, 0 betekent geen deelname. Er is een grote meerderheid van de respondenten die niet participeert aan onconventionele politieke participatie. Slechts 8,9% van de respondenten participeert aan onconventionele vormen van politieke participatie.

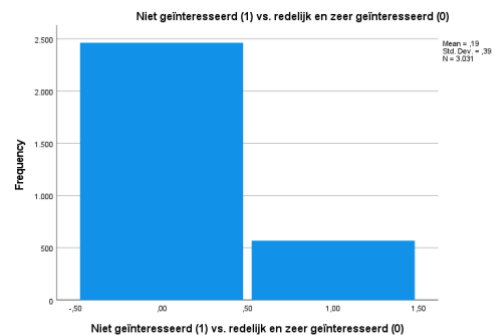
Politieke interesse

Interested in politics					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Very	539	17,8	17,8	17,8
	Fairly	1924	63,5	63,5	81,3
	Not	568	18,7	18,7	100,0
	Total	3031	100,0	100,0	

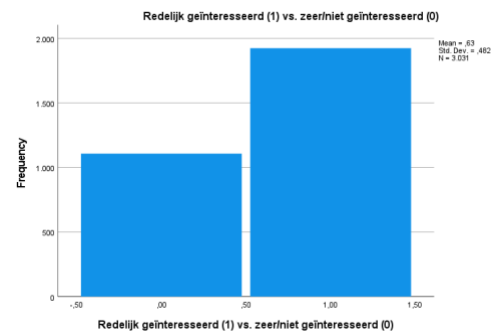
Figuur 1.2.4: frequentietabel en histogram van politieke interesse na selectie van cases

Niet geïnteresseerd (1) vs. redelijk en zeer geïnteresseerd (0)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Redelijk/zeer geïnteresseerd	2463	81,3	81,3	81,3
	Niet geïnteresseerd	568	18,7	18,7	100,0
	Total	3031	100,0	100,0	

Figuur 1.2.5: frequentietabel en histogram van dichotome variabele niet geïnteresseerd.

Redelijk geïnteresseerd (1) vs. zeer/niet geïnteresseerd (0)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer/niet geïnteresseerd	1107	36,5	36,5	36,5
	Redelijk geïnteresseerd	1924	63,5	63,5	100,0
	Total	3031	100,0	100,0	

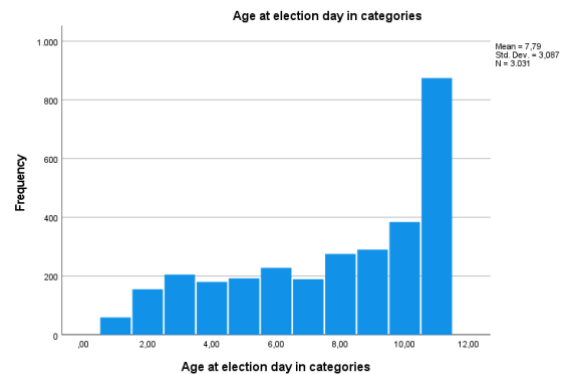

Figuur 1.2.6: frequentietabel en histogram van dichotome variabele tamelijk geïnteresseerd

De variabele pol_interesse meet in hoeverre respondenten geïnteresseerd zijn in politiek (1 = zeer geïnteresseerd, 2 = tamelijk geïnteresseerd, 3 = niet geïnteresseerd). In totaal geven 1924 respondenten aan dat zij tamelijk geïnteresseerd in politiek zijn. Dit is met 63,5% het grootste deel van de respondenten. Er zijn ook frequentietabellen en histogrammen gemaakt van de dichotomevariabele tamelijk geïnteresseerd en niet geïnteresseerd, waarbij zeer geïnteresseerd als referentiegroep dient. Omdat in beide dummies 'zeer geïnteresseerd' in de 0-groep valt, geldt deze groep in het volledige regressiemodel als referentiecategorie. De effecten van 'tamelijk geïnteresseerd' en 'niet geïnteresseerd' worden daarmee vergeleken met de groep 'zeer geïnteresseerden'. Meer informatie over de regressiemodellen zijn te vinden in bijlage 3.

Controlevariabelen: leeftijd, gender en opleidingsniveau

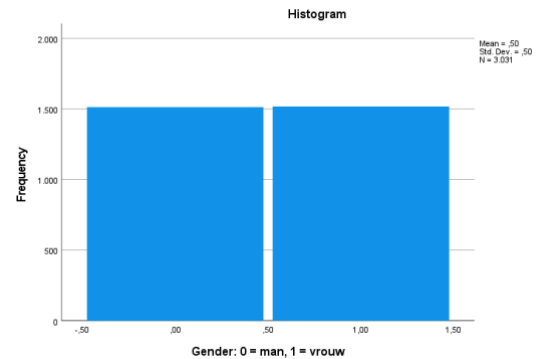
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-20 years	59	1,9	1,9	1,9
	21-25 years	155	5,1	5,1	7,1
	26-30 years	205	6,8	6,8	13,8
	31-35 years	180	5,9	5,9	19,8
	36-40 years	192	6,3	6,3	26,1
	41-46 years	228	7,5	7,5	33,6
	46-50 years	189	6,2	6,2	39,9
	51-55 years	275	9,1	9,1	48,9
	56-60 years	290	9,6	9,6	58,5
	61-66 years	384	12,7	12,7	71,2
	67 years and older	874	28,8	28,8	100,0
Total		3031	100,0	100,0	

Figuur 1.2.5: frequentietabel en histogram van leeftijd na selectie van cases

Respondenten zijn ingedeeld in leeftijdscategorieën (18 t/m 67+ jaar). De grootste groep (28,8%) is 67 jaar of ouder. Jongere leeftijdsgroepen (t/m 30 jaar) zijn ondervertegenwoordigd. De verdeling is rechts-scheef. Dit betekent dat de steekproef relatief veel oudere respondenten bevat

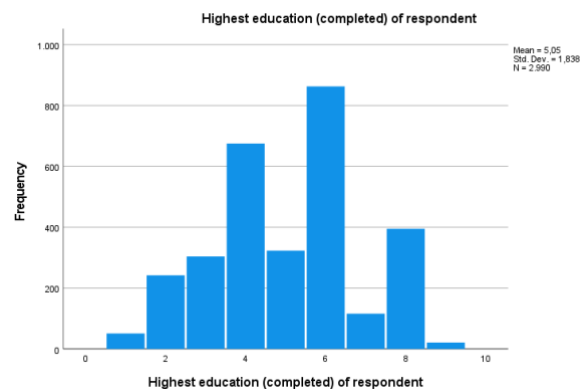
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Male	1513	49,9	49,9	49,9
	Female	1518	50,1	50,1	100,0
	Total	3031	100,0	100,0	

Figuur 1.2.6: frequentietabel en histogram van gender na selectie van cases

Gender is gelijk verdeeld over de steekproef: 49,9% van de steekproef is man en 50,1% vrouw.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Elementary / primary	51	1,7	1,7	1,7
	Secondary lower vocational (e.g., VMBO-B, VMBO-K, praktijkonderwijs, VGLO, LAVO, LTS, Huishoudschool)	242	8,0	8,1	9,8
	Secondary higher vocational (e.g., VMBO-T, MAVO, MULO, 3-jarige HBS)	304	10,0	10,2	20,0
	Tertiary vocational (i.e., MBO, MTS)	675	22,3	22,6	42,5
	Higher secondary (i.e., HAVO, VWO, HBS, Gymnasium, Atheneum)	323	10,7	10,8	53,3
	Tertiary higher vocational (i.e., HBO, HTS, HEAO, Kweekschool, Sociale of Pedagogische Academie)	863	28,5	28,9	82,2
	University Bachelor	116	3,8	3,9	86,1
	University Master	395	13,0	13,2	99,3
	Not applicable	21	,7	,7	100,0
	Total	2990	98,6	100,0	
Missing	DK: Don't know	8	,3		
	WS: Won't say	6	,2		
	IC: Did not finish questionnaire	25	,8		
	NA: Item empty	2	,1		
	Total	41	1,4		
Total		3031	100,0		

Figuur 1.2.7: frequentietabel en histogram van opleidingsniveau na selectie van cases

Deze variabele meet het hoogst afgeronde opleidingsniveau van de respondent. De meerderheid van de respondenten heeft een vorm van tertiair onderwijs, zoals hbo of universiteit afgerond. Dit is 28,6% van de steekproef. Ook de groep respondenten die een mbo-opleiding heeft afgerond is vrij groot: 22,6%. De lager opgeleiden vormen een minderheid in de steekproef. De meerderheid heeft een vorm van tertiair onderwijs afgerond: 28,6% tertiair hoger (bijv. hbo, universiteit), en 22,6% tertiair beroepsonderwijs (mbo). Lager opgeleiden vormen een minderheid.

* Frequentieverdelingen en histogrammen van de uiteindelijke variabelen.

FREQUENCIES VARIABLES= onconventioneel_politiek rel_deprivatie_100 abs_deprivatie dicho_polint_2 polint_tamelijk gender_d V013 V368

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE STDDEV MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Bijlage 2

In deze bijlage worden de univariate, bivariate en multivariate analyses gepresenteerd die zijn uitgevoerd om de onderzoeksvraag en hypothesen te toetsen. De analyses volgen het stappenplan uit het analyseplan.

Univariate analyses

In het resultaten hoofdstuk worden de univariate beschrijvende statistieken gepresenteerd van de variabelen opgenomen in de modellen in tabel 1. In dit onderdeel van bijlage 1 worden de statistische stappen gepresenteerd. Aan het einde van bijlage 2 staat de volledige syntax van de regressieanalyses die gebruikt zijn om de hypothesen te toetsen.

		Statistics							
		Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)	Relatieve deprivatie (per 100 euro)	1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd	Niet geïnteresseerd (1) vs. redelijk en zeer geïnteresseerd (0)	Redelijk geïnteresseerd (1) vs. zeer/niet geïnteresseerd (0)	Gender: 0 = man, 1 = vrouw	Age at election day in categories	Highest education (completed) of respondent
N	Valid	3031	3031	3031	3031	3031	3031	3031	2990
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	41
Mean		,0894	,0000	,1198	,1874	,6348	,5008	7,7925	5,05
Median		,0000	-1,0019	,0000	,0000	1,0000	1,0000	9,0000	5,00
Mode		,00	-5,01	,00	,00	1,00	1,00	11,00	6
Std. Deviation		,28538	16,12093	,32474	,39029	,48157	,50008	3,08657	1,838
Minimum		,00	-42,86	,00	,00	,00	,00	1,00	1
Maximum		1,00	57,49	1,00	1,00	1,00	1,00	11,00	9

Figuur 2.1: Univariate statistieken van alle variabelen opgenomen in de analyse

```

FREQUENCIES VARIABLES= onconventioneel_politiek rel_deprivatie_100 abs_deprivatie dich_o_polint_2
polint_tamelijk gender_d V013 V368

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN

/ORDER=ANALYSIS.

```

Bivariate analyses

De bivariate analyses presenteren de correlaties en associatiematen tussen de variabelen binnen dit onderzoek. De analyses zijn twee keer uitgevoerd; met ontbrekende waarden en zonder ontbrekende waarden. Het verband tussen absolute deprivatie en onconventionele politieke participatie is kleiner geworden en blijft niet significant. Dit zou kunnen betekenen dat de missende waarden invloed hadden op het verband tussen absolute deprivatie en onconventionele politieke participatie.

Voor de relatie tussen relatieve deprivatie en onconventionele participatie is er nauwelijks verschil zichtbaar, de t-waarde is wel licht verandert. Dit suggereert dat dit verband minder gevoelig is voor de invloed van ontbrekende data. De correlatie tussen absolute en relatieve deprivatie blijft gelijk ($r = 0.460$, $p < .001$). Dit valt binnen de categorie gemiddelde effect.

De relatie tussen politieke interesse en onconventionele participatie is iets afgenomen, maar blijft significant. De Cramér's V duidt op een klein maar significant effect. Dit betekent dat er sprake is van een zwak aanwezig verband. De associatiemaat tussen absolute deprivatie en politieke interesse is gedaald, waardoor het verband minder naar voren komt. Het zou kunnen dat deze relatie in de oorspronkelijke dataset vertekend werd door cases met ontbrekende waarden.

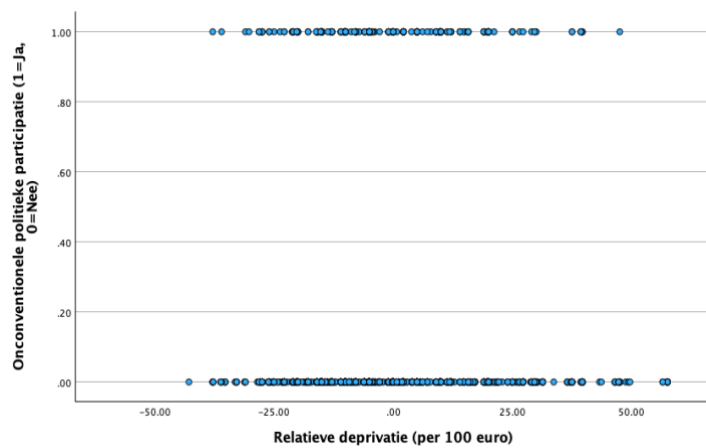
Tot slot is ook het effect van politieke interesse op relatieve deprivatie kleiner geworden na het selecteren van cases zonder missende waarden. Dit kan betekenen dat ook deze relatie deels werd beïnvloed door de ontbrekende gegevens in de oorspronkelijke dataset. Over het algemeen zijn de correlaties en associatiematen niet heel erg veranderd na het verwijderen van ontbrekende waarden.

Tabel 2.1: Correlatietabel met associatiematen van dataset met ontbrekende gegevens (onder diagonaal) en dataset met uiteindelijke dataset N = 3.031 (boven diagonaal)

Variabele	Onconventionele politieke participatie	Absolute deprivatie	Relatieve deprivatie	Politieke interesse
Onconventionele politieke participatie		V = 0.030	r = 0.026	V = 0.141**
Absolute deprivatie	V = 3,246		r = 0.460**	V = 0.092**
Relatieve deprivatie	r = 0.026	r = 0.460**		R = 0.114**
Politieke interesse	V = 0.136**	V = 0.100**	R = 0.014**	

r = Pearson correlatie; V = Cramer's V; R = ANOVA

* = significant bij $p < .005$, ** = significant bij $p < .001$

Figuur 2.2: spreidingsdiagram relatieve deprivatie en onconventionele politieke participatie

GRAPH

```
/SCATTERPLOT(BIVAR)=rel_deprivatie_100 WITH onconventioneel_politiek
/MISSING=LISTWISE.
```

abs_deprivatie 1 = Absoluut gedepriveerd ($\leq \text{€}1500$), 0 = Niet gedepriveerd *
onconventioneel_politiek Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)

		onconventioneel_politiek Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)		
		.00	1.00	Total
abs_deprivatie 1 = Absoluut gedepriveerd ($\leq$ €1500), 0 = Niet gedepriveerd	.00	Count 2438	230	2668
		Expected Count 2429.5	238.5	2668.0
		% within onconventioneel_politiek Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)	88.3%	84.9%
				88.0%
	1.00	Count 322	41	363
		Expected Count 330.5	32.5	363.0
		% within onconventioneel_politiek Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)	11.7%	15.1%
				12.0%
Total		Count 2760	271	3031
		Expected Count 2760.0	271.0	3031.0
		% within onconventioneel_politiek Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)	100.0%	100.0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	2.806 ^a	1	.094		
Continuity Correction ^b	2.488	1	.115		
Likelihood Ratio	2.637	1	.104		
Fisher's Exact Test				.096	.060
Linear-by-Linear Association	2.805	1	.094		
N of Valid Cases	3031				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 32.46.

b. Computed only for a 2x2 table

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	.030	.094
	Cramer's V	.030	.094
N of Valid Cases		3031	

Figuur 2.3: kruistabel absolute deprivatie en onconventionele politieke participatie

CROSSTABS

```
/TABLES=abs_deprivatie BY onconventioneel_politiek
/FORMAT=AVALUE TABLES
/STATISTICS=CHISQ PHI
/CELLS=COUNT EXPECTED COLUMN
/COUNT ROUND CELL.
```

Independent Samples Test											
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance One-Sided p	Two-Sided p	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
rel_deprivatie_100 Relative deprivatie (per 100 euro)	Equal variances assumed	.071	.790	1.458	3029	.072	.145	1.49644	1.02604	-.51536	3.50824
	Equal variances not assumed			1.480	327.437	.070	.140	1.49644	1.01093	-.49231	3.48518

Figuur 2.4: T-test onconventionele politieke participatie en relatieve deprivatie

```

T-TEST GROUPS=onconventioneel_politiek(0 1)

/MISSING=ANALYSIS

/VARIABLES=rel_deprivatie_100

/ES DISPLAY(TRUE)

/CRITERIA=CI(.95).

```

Independent Samples Test											
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance One-Sided p	Two-Sided p	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
rel_deprivatie_100 Relative deprivatie (per 100 euro)	Equal variances assumed	197.594	<.001	28.495	3029	<.001	<.001	22.82504	.80101	21.25446	24.39561
	Equal variances not assumed			52.104	1079.354	<.001	<.001	22.82504	.43807	21.96548	23.68459

Figuur 2.5: T-test absolute deprivatie en relatieve deprivatie

```

T-TEST GROUPS=abs_deprivatie(0 1)

/MISSING=ANALYSIS

/VARIABLES=rel_deprivatie_100

/ES DISPLAY(TRUE)

/CRITERIA=CI(.95).

```

ANOVA					
rel_deprivatie_100 Relative deprivatie (per 100 euro)					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	10174.875	2	5087.437	19.819	<.001
Within Groups	777275.096	3028	256.696		
Total	787449.970	3030			

ANOVA Effect Sizes ^a				
		Point Estimate	95% Confidence Interval	
			Lower	Upper
rel_deprivatie_100 Relative deprivatie (per 100 euro)	Eta-squared	.013	.006	.022
	Epsilon-squared	.012	.005	.021
	Omega-squared Fixed-effect	.012	.005	.021
	Omega-squared Random-effect	.006	.003	.011

a. Eta-squared and Epsilon-squared are estimated based on the fixed-effect model.

Figuur 2.5: ANOVA-test relatieve deprivatie en politieke interesse

```
ONEWAY rel_deprivatie BY pol_interesse  
/ES=OVERALL  
/STATISTICS DESCRIPTIVES HOMOGENEITY  
/MISSING ANALYSIS  
/CRITERIA=CILEVEL(0.95)  
/POSTHOC=TUKEY ALPHA(0.05).
```

Hypothesetoetsing

In dit onderdeel worden de vier hypothesen getoetst aan de hand van de resultaten uit de logistische regressieanalyses. De regressieanalyses zijn apart van elkaar uitgevoerd aangezien er politieke interesse als afhankelijke variabelen worden meegenomen in model 3a en model 3b. Omdat odds-ratio's moeilijk te interpreteren, zijn er op basis van de regressiemodellen ook concrete kansen berekend. Deze berekeningen zijn gedaan voor een gemiddelde respondent: een man met een hbo-opleiding, uit de leeftijdsgroep 51 tot 55 jaar. De uitgebreide beschrijving van de specifieke kansen worden besproken in het resultaten hoofdstuk.

Voor hypothese 1 en 2 is model 2 gebruikt, omdat politieke interesse daarin nog niet is meegenomen. De logistische regressievergelijking is als volgt:

Model 2 $\text{Logit}(p) = -3.85 + 0.23 * \text{Gender} - 0.01 * \text{Leeftijd} + 0.25 * \text{Opleidingsniveau} + 0.01 * \text{Relatieve deprivatie} + 0.35 * \text{Absolute deprivatie}$

Voor hypothese 3 en 4 zijn kansen berekend om de resultaten te verduidelijken aan de hand van de regressievergelijking van model 4:

Model 4 $\text{Logit}(p) = 2.70 + 0.44 * \text{Gender} - 0.01 * \text{Leeftijd} + 0.18 * \text{Opleidingsniveau} - 0.01 * \text{Relatieve deprivatie} + 0.30 * \text{Absolute deprivatie} - 0.85 * \text{Tamelijk geïnteresseerd} - 1.61 * \text{Niet geïnteresseerd}$.

Door middel van een Excel-bestand zijn er verschillende waarden ingevoerd voor de gewenste kansen. Vervolgens is de odds bepaald en de kans berekend via $\text{odds} / (1 + \text{odds})$. Hieronder staan de uitkomsten van de logistische regressieanalyses.

Output logistische regressieanalyses

Model 1

Variables in the Equation								
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B) Lower Upper
Step 1 ^a	Gender: 0 = man, 1 = vrouw	,251	,131	3,666	1	,056	1,286	,994 1,663
	Age at election day in categories	-,004	,021	,044	1	,834	,996	,955 1,038
	Highest education (completed) of respondent	,224	,037	36,310	1	<,001	1,251	1,163 1,346
	Constant	-3,618	,313	133,988	1	<,001	,027	

a. Variable(s) entered on step 1: Gender: 0 = man, 1 = vrouw, Age at election day in categories, Highest education (completed) of respondent.

Model 2

Variables in the Equation								
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B) Lower Upper
Step 1 ^a	Relatieve deprivatie (per 100 euro)	-,006	,005	1,442	1	,230	,995	,986 1,003
	1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd	,348	,214	2,658	1	,103	1,417	,932 2,154
	Gender: 0 = man, 1 = vrouw	,225	,132	2,915	1	,088	1,252	,967 1,622
	Age at election day in categories	,006	,022	,076	1	,782	1,006	,964 1,049
	Highest education (completed) of respondent	,246	,038	41,526	1	<,001	1,278	1,186 1,377
	Constant	-3,849	,325	139,970	1	<,001	,021	

a. Variable(s) entered on step 1: Relatieve deprivatie (per 100 euro), 1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd, Gender: 0 = man, 1 = vrouw, Age at election day in categories, Highest education (completed) of respondent.

Model 3a

Variables in the Equation								
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B) Lower Upper
Step 1 ^a	Relatieve deprivatie (per 100 euro)	,007	,003	4,615	1	,032	1,007	1,001 1,014
	1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd	,421	,188	5,031	1	,025	1,523	1,055 2,200
	Gender: 0 = man, 1 = vrouw	-1,050	,108	95,420	1	<,001	,350	,283 ,432
	Age at election day in categories	,058	,018	11,002	1	<,001	1,060	1,024 1,097
	Highest education (completed) of respondent	,336	,030	125,381	1	<,001	1,400	1,320 1,484
	Constant	-3,416	,254	181,111	1	<,001	,033	

a. Variable(s) entered on step 1: Relatieve deprivatie (per 100 euro), 1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd, Gender: 0 = man, 1 = vrouw, Age at election day in categories, Highest education (completed) of respondent.

Model 3b

		Variables in the Equation						95% C.I. for EXP(B)	
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Step 1 ^a	Relatieve deprivatie (per 100 euro)	-,005	,004	2,170	1	,141	,995	,987	1,002
	1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd	,052	,156	,109	1	,741	1,053	,775	1,431
	Gender: 0 = man, 1 = vrouw	,773	,103	56,691	1	<,001	2,166	1,771	2,648
	Age at election day in categories	-,124	,016	57,273	1	<,001	,883	,855	,912
	Highest education (completed) of respondent	-,376	,031	149,353	1	<,001	,687	,647	,730
	Constant	,790	,229	11,911	1	<,001	2,204		

a. Variable(s) entered on step 1: Relatieve deprivatie (per 100 euro), 1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd, Gender: 0 = man, 1 = vrouw, Age at election day in categories, Highest education (completed) of respondent.

Model 4

		Variables in the Equation								
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I.for EXP(B)		
		Lower	Upper							
Step 1 ^a	Relative deprivatie (per 100 euro)	-,007	,005	2,418	1	,120	,993	,984	1,002	
	1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd	,296	,217	1,856	1	,173	1,345	,878	2,059	
	Niet geïnteresseerd (1) vs. redelijk en zeer geïnteresseerd (0)	-1,607	,262	37,549	1	<,001	,201	,120	,335	
	Redelijk geïnteresseerd (1) vs. zeer/niet geïnteresseerd (0)	-,847	,151	31,301	1	<,001	,429	,319	,577	
	Gender: 0 = man, 1 = vrouw	,444	,137	10,470	1	,001	1,560	1,192	2,042	
	Age at election day in categories	-,013	,022	,332	1	,564	,988	,946	1,031	
	Highest education (completed) of respondent	,175	,040	19,327	1	<,001	1,191	1,102	1,288	
	Constant	-2,697	,359	56,296	1	<,001	,067			

a. Variable(s) entered on step 1: Relatieve deprivatie (per 100 euro), 1 = Absoluut gedepriveerd (≤€1500), 0 = Niet gedepriveerd, Niet geïnteresseerd (1) vs. redelijk en zeer geïnteresseerd (0), Redelijk geïnteresseerd (1) vs. zeer/niet geïnteresseerd (0), Gender: 0 = man, 1 = vrouw, Age at election day in categories, Highest education (completed) of respondent.

Modelfit

Om te beoordelen hoe goed het eerste model past bij de data, is gekeken naar de –2 log likelihood, de Chi-kwadraat toets en de uitkomst van de Hosmer-Lemeshowtest. Model 1, dat alleen de controlevariabelen bevat, heeft een –2LL van 1756,997. De Hosmer-Lemeshowtest levert een Chi-kwadraatwaarde op van 20,67 met 8 vrijheidsgraden ($p = .008$). De Chi-kwadraattoets heeft een waarde van 42.444. Dit betekent dat het model een betere voorspelkracht heeft dan het nulmodel. Omdat deze waarde significant is, wijst dit erop dat het model niet optimaal aansluit bij de geobserveerde data. De kansverdeling van de voorspelde waarden wijkt dus licht af van de werkelijke uitkomsten.

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	42,444	3	<.,001
	Block	42,444	3	<.,001
	Model	42,444	3	<.,001

Model Summary			
Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1756,997 ^a	,014	,031

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test			
Step	Chi-square	df	Sig.
1	20,667	8	,008

Figuur 2.6: output modelfit model 1

In model 2 zijn absolute en relatieve deprivatie toegevoegd aan de controlevariabelen. Deze uitbreiding zorgt voor een lichte verbetering in de modelfit. De waarde van –2 Log Likelihood daalt van 1756,997 naar 1749,797. Dit betekent dat het model iets beter aansluit bij de data. De Hosmer-Lemeshowtest is niet significant ($\chi^2(8) = 14.526$, $p = .069$). De Chi-kwadraatwaarde van model 2 is 7,200 (berekend als $1756,997 - 1749,797$) met 5 vrijheidsgraden. Deze waarde is net niet significant ($p = .066$), wat betekent dat het model niet beter voorspelt dan het nulmodel. De Hosmer-Lemeshowtest is niet significant ($\chi^2(8) = 14.526$, $p = .069$). Dit betekent dat het model een acceptabele fit heeft. Dit sluit aan bij de bevindingen uit de hypothesetoetsing, waarin blijkt dat absolute en relatieve deprivatie geen significante effecten hebben (H1 en H2).

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	49,644	5	<.,001
	Block	49,644	5	<.,001
	Model	49,644	5	<.,001

Model Summary			
Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1749,797 ^a	,016	,036

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test			
Step	Chi-square	df	Sig.
1	14,526	8	,069

Figuur 2.7: output modelfit model 2

Model 3a onderzoekt de relatie tussen deprivatie en politieke interesse (zeer geïnteresseerd vs. tamelijk en niet geïnteresseerd). De Hosmer-Lemeshowtest is niet significant ($p = .119$), wat erop wijst dat het model redelijk aansluit bij de data. De –2 Log Likelihood is 2530,981. Dit betekent dat de toegevoegde variabelen een beperkte bijdrage leveren aan de voorspelling van politieke interesse.

Model 3b gebruikt een andere dichotomie (zeer en tamelijk geïnteresseerd vs. niet geïnteresseerd) en laat een minder goede fit zien. De Hosmer-Lemeshowtest is in dit geval wel significant ($\chi^2(8) = 16.255$, $p = .039$). Dit betekent dat het model minder goed overeenkomt met de geobserveerde data. Ook de Nagelkerke $R^2(=.147)$ is iets lager dan in model 3a. Dit zou kunnen betekenen dat deze operationalisatie van politieke interesse nog minder voorspellende waarde heeft. Model 3a en 3b hebben hoge Chi-kwadraat waarden (781.184 en 852.192).

Omnibus Tests of Model Coefficients					Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.			Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	275,175	5	<.,001	Step 1	Step	284,925	5	<.,001
	Block	275,175	5	<.,001		Block	284,925	5	<.,001
	Model	275,175	5	<.,001		Model	284,925	5	<.,001

Model Summary				Model Summary			
Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square	Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	2530,981 ^a	,088	,144	1	2601,989 ^a	,091	,147

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test				Hosmer and Lemeshow Test			
Step	Chi-square	df	Sig.	Step	Chi-square	df	Sig.
1	12,787	8	,119	1	16,255	8	,039

Figuur 2.8: output modelfit model 3a en model 3b

Model 4 laat zien dat het model goed aansluit bij de data. De Hosmer-Lemeshowtest is niet significant ($\chi^2(8) = 7.19$, $p = .516$), wat betekent dat de voorspellingen redelijk overeenkomen met de geobserveerde waarden. De -2 Log Likelihood is 1700,950 en de Nagelkerke R^2 is .072. Daarmee verklaart dit model ongeveer 7% van de variantie in onconventionele politieke participatie. Dit is iets meer dan de eerdere modellen. In dit model is politieke interesse opgenomen via twee dummies ('tamelijk geïnteresseerd' en 'niet geïnteresseerd', met 'zeer geïnteresseerd' als referentiecategorie). Op deze manier geeft dit model een beter beeld van de invloed van politieke interesse.

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	98,491	7	<.,001
	Block	98,491	7	<.,001
	Model	98,491	7	<.,001

Model Summary			
Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1700,950 ^a	,032	,072

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test			
Step	Chi-square	df	Sig.
1	7,192	8	,516

Figuur 2.9: output modelfit model 4

*model 1: alleen controle variabelen.

LOGISTIC REGRESSION VARIABLES onconventioneel_politiek

/METHOD=ENTER gender_d V013 V368

/SAVE=LEVER SRESID

/PRINT=GOODFIT CI(95)

/CRITERIA=PIN(0.05) POUT(0.10) ITERATE(20) CUT(0.5).

*2. Totaal effect: deprivatie → participatie (zonder politieke interesse).

LOGISTIC REGRESSION VARIABLES onconventioneel_politiek

/METHOD=ENTER rel_deprivatie_100 abs_deprivatie gender_d V013 V368

/PRINT=GOODFIT CI(95)

/CRITERIA=PIN(0.05) POUT(0.10) ITERATE(20) CUT(0.5).

*3. Deprivatie → politieke interesse (gedichotomiseerd).

*model 3a --> 1 als afhankelijke.

LOGISTIC REGRESSION VARIABLES dicho_polint_1

/METHOD=ENTER rel_deprivatie_100 abs_deprivatie gender_d V013 V368

/SAVE=LEVER SRESID

/PRINT=CI(95) GOODFIT

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) ITERATE(20) CUT(.5).

*model 3b --> 2 als afhankelijke.

LOGISTIC REGRESSION VARIABLES dicho_polint_2

/METHOD=ENTER rel_deprivatie_100 abs_deprivatie gender_d V013 V368

/SAVE=LEVER SRESID

/PRINT=CI(95) GOODFIT

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) ITERATE(20) CUT(.5).

*4. Participatie ~ deprivatie + mediator.

*model 4.

LOGISTIC REGRESSION VARIABLES onconventioneel_politiek

/METHOD=ENTER rel_deprivatie_100 abs_deprivatie dicho_polint_2 polint_tamelijk V010 V013 V368

/SAVE=LEVER SRESID

/PRINT=CI(95) GOODFIT

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) ITERATE(20) CUT(.5).

Bijlage 3

Aangezien de afhankelijke variabele onconventionele politieke participatie een dichotome variabele is en bestaat uit twee categorieën (1 = ja, 0 = nee), is ervoor gekozen om een logistische regressieanalyse uit te voeren. Bij een logistische regressie wordt er gekeken naar de assumptie van onafhankelijkheid, maar aangezien er sprake is van een grote dataset wordt het schenden van deze assumptie niet als zeer problematisch gezien.

Onafhankelijkheid

De assumptie van onafhankelijkheid veronderstelt dat er geen samenhang tussen cases en residuen bestaat en dat de waarnemingen dus onafhankelijk van elkaar zijn. Voor dit onderzoek is er gebruikgemaakt van de data van I&O Research en het LISS-panel. De steekproeven van I&O Research en het LISS-panel zijn aselekt getrokken uit de bevolking van Nederland door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en CentERdata. De dataverzameling gebeurde individueel waarbij respondenten zelfstandig de enquêtes invulden via internet of op papier. Tijdens het invullen konden respondenten elkaar dus niet beïnvloeden. Binnen het LISS-panel kan er lichte afhankelijkheid zijn omdat leden uit hetzelfde huishouden meedoen aan de enquête. Deze enquêtes zijn ook individueel afgenomen, wat de onafhankelijkheid verhoogd. Aangezien alleen binnen de data van het LISS-panel er mogelijke nesting is en dit onderzoek een grote dataset heeft van 3.031, wordt de lichte schending van onafhankelijkheid niet als problematisch beschouwd.

Multicollineariteit

Om te controleren op multicollineariteit is gekeken naar de Variance Inflation Factor (VIF). Daarbij wordt de vuistregel gehanteerd die veronderstelt dat een VIF-waarde boven de 2 wijst op te sterke samenhang tussen de onafhankelijke variabelen. Er is een lineaire regressieanalyse uitgevoerd met dezelfde variabelen als model 4. De geobserveerde VIF-waarden variëren tussen de 1.074 en 1.941. Dit ligt ruim onder de gangbare grenswaarden. Er zijn dus geen aanwijzingen voor problematische multicollineariteit. Er is daarom geen reden om variabelen te verwijderen of aan te passen.

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients B	Std. Error	Standardized Coefficients Beta	t	Sig.	Collinearity Statistics Tolerance	VIF
1	(Constant)	.055	.032		1.720	.086		
	rel_deprivatie_100 Relatieve deprivatie (per 100 euro)	-.001	.000	-.035	-1.688	.092	.764	1.308
	abs_deprivatie_1 = Absoluut gedepriveerd (≤ €1500), 0 = Niet gedepriveerd	.024	.018	.028	1.357	.175	.772	1.295
	dicho_polint_2 Niet geïnteresseerd (1) vs. redelijk en zeer geïnteresseerd (0)	-.128	.018	-.176	-7.012	<.001	.515	1.941
	polint_redelijk Redelijk geïnteresseerd (1) vs. zeer/niet geïnteresseerd (0)	-.088	.014	-.148	-6.166	<.001	.562	1.780
	V010 Gender	.034	.011	.060	3.193	.001	.931	1.074
	V013 Age at election day in categories	-.001	.002	-.010	-.542	.588	.895	1.118
	V368 Highest education (completed) of respondent	.013	.003	.086	4.347	<.001	.831	1.203

a. Dependent Variable: onconventioneel_politiek Onconventionele politieke participatie (1=Ja, 0=Nee)

Figuur 3.1: output lineaire regressieanalyse van model 4

*multicollineariteitscheck door middel van lineaire regressies en VIF.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)

/NOORIGIN

/DEPENDENT onconventioneel_politiek

/METHOD=ENTER rel_deprivatie_100 abs_deprivatie dicho_polint_2 polint_tamelijk V010 V013 V368.

Uitbijters en invloedrijke punten

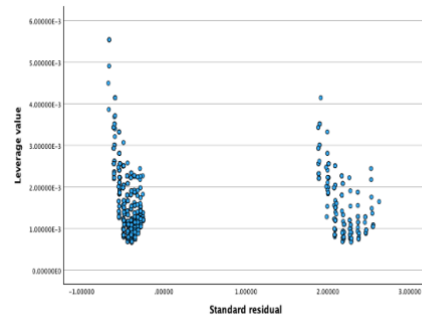
Om te kijken of uitbijters mogelijk een vertekende invloed hebben op de resultaten van de hypothesetoetsing, is er gekeken naar gestandaardiseerde residuen en leverage-waarden van de variabelen die zijn opgenomen in de logistische regressieanalyses. De gestandaardiseerde residuen zijn uitgezet tegen de leveragewaarden. Op basis van de formule $3 \cdot (k+1)/n$ is per model een grenswaarde vastgesteld voor de leverage. De percentages hoge leverage waarden variëren tussen 0,5% en 2,6%, zoals in de tabel hieronder te zien is.

Daarnaast zijn per model spreidingsdiagrammen gemaakt (scatterplots) van de gestandaardiseerde residuen tegen de leveragewaarden. Ook deze visuele controle laat zien dat er geen duidelijke uitschieters zijn die én een hoge leveragewaarde én een extreem residu hebben.

Om deze reden is ervoor gekozen deze waarden te behouden en de modellen niet opnieuw te schatten.

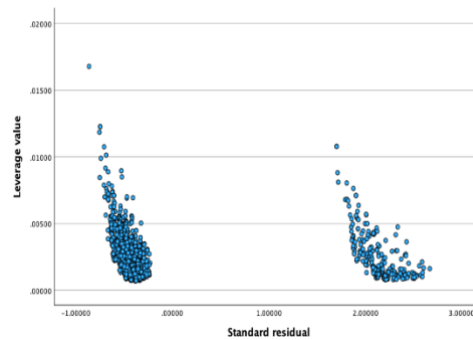
Spreidingsdiagram leverage & standardized residuals

Model 1

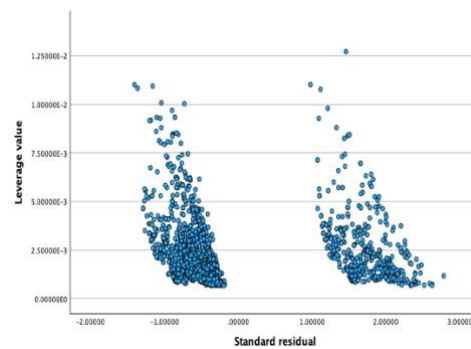

Model 2

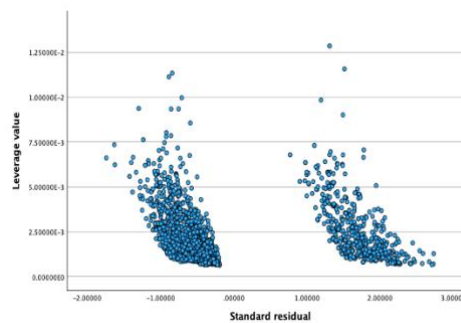
=

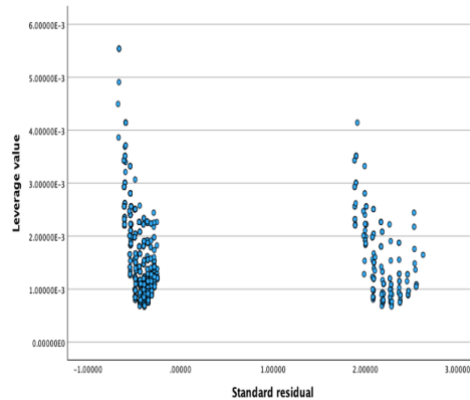
Model 3a

Model 3b

Model 4

Tabel 3.1: frequenties van hoge leveragewaarden per model

	k	$\frac{3(k+1)}{n}$	Aantal cases boven	Wat te doen?
Model 1	3	0.00396	14 (0,5%)	Zeer laag; geen reden tot zorgen.
Model 2	5	0.00594	56 (1.8%)	Het percentage is iets hoger, maar nog steeds niet problematisch.
Model 3a	5	0.00594	79 (2.6%)	Ook hier is het percentage iets hoger, maar nog steeds niet problematisch.
Model 3b	5	0.00594	60 (2.0%)	Het aantal is iets gedaald; dus geen reden tot zorgen.
Model 4	7	0.00792	62 (2.0%)	Ook in het volledige model zijn er niet problematisch veel hoge leverage waarden.

Tabellen hoge leverage waarde per model

LEV1_hoog					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	2976	98.2	99.5	99.5
	1.00	14	.5	.5	100.0
	Total	2990	98.6	100.0	
Missing	System	41	1.4		
Total		3031	100.0		

LEV2_hoog Leverage boven de cut-off (0.00594)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	2934	96.8	98.1	98.1
	1.00	56	1.8	1.9	100.0
	Total	2990	98.6	100.0	
Missing	System	41	1.4		
Total		3031	100.0		

LEV3a_hoog Leverage boven de cut-off (0.00594)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	2911	96.0	97.4	97.4
	1.00	79	2.6	2.6	100.0
	Total	2990	98.6	100.0	
Missing	System	41	1.4		
Total		3031	100.0		

LEV3b_hoog Leverage boven de cut-off (0.00594)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	2930	96.7	98.0	98.0
	1.00	60	2.0	2.0	100.0
	Total	2990	98.6	100.0	
Missing	System	41	1.4		
Total		3031	100.0		

LEV4_hoog Leverage boven de cut-off (0.00792)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	2928	96.6	97.9	97.9
	1.00	62	2.0	2.1	100.0
	Total	2990	98.6	100.0	
Missing	System	41	1.4		
Total		3031	100.0		

```
*model 1.

DATASET ACTIVATE DataSet2.

GRAPH

/SCATTERPLOT(BIVAR)=SRE_1 WITH LEV_1

/MISSING=LISTWISE.

COMPUTE LEV1_hoog = (LEV_1 > 0.00396).

VARIABLE LABELS LEV1_hoog "Leverage boven de cut-off (0.00396)".

FREQUENCIES VARIABLES=LEV1_hoog.

*model 2.

GRAPH

/SCATTERPLOT(BIVAR)=SRE_2 WITH LEV_2

/MISSING=LISTWISE.

COMPUTE LEV2_hoog = (LEV_2 > 0.00594).

VARIABLE LABELS LEV2_hoog "Leverage boven de cut-off (0.00594)".

FREQUENCIES VARIABLES=LEV2_hoog.

*model 3a.

GRAPH

/SCATTERPLOT(BIVAR)=SRE_3a WITH LEV_3a

/MISSING=LISTWISE.

COMPUTE LEV3a_hoog = (LEV_3a > 0.00594).

VARIABLE LABELS LEV3a_hoog "Leverage boven de cut-off (0.00594)".

FREQUENCIES VARIABLES=LEV3a_hoog.

*model 3b.

GRAPH

/SCATTERPLOT(BIVAR)=SRE_3b WITH LEV_3b

/MISSING=LISTWISE.

COMPUTE LEV3b_hoog = (LEV_3b > 0.00594).

VARIABLE LABELS LEV3b_hoog "Leverage boven de cut-off (0.00594)".

FREQUENCIES VARIABLES=LEV3b_hoog.

*model 4.

GRAPH

/SCATTERPLOT(BIVAR)=SRE_4 WITH LEV_4

/MISSING=LISTWISE.

COMPUTE LEV4_hoog = (LEV_4 > 0.00792).

VARIABLE LABELS LEV4_hoog "Leverage boven de cut-off (0.00792)"

FREQUENCIES VARIABLES=LEV4_hoog.
```